

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Renáta Konečná
Nepodmíněný trest odnětí svobody
Diplomová práce

Olomouc 2012

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Filipovi Ščerbovi, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytnuté cenné rady a čas, který ochotně věnoval našim konzultacím.

Já níže podepsaná, Renáta Konečná, prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma nepodmíněný trest odnětí svobody vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Novém Malíně dne 20. 4. 2012

-----

podpis

Obsah

Úvod	4
1. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestů	6
2. Právní úprava ukládání trestu odnětí svobody	8
2.1. Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody	11
2.2. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody	14
2.3. Srovnání právní úpravy zákonů č. 140/1961 Sb. a č. 40/2009 Sb.	17
3. Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody	20
3.1. Prameny právní úpravy výkonu trestu odnětí svobody	20
3.2. Diferenciace výkonu trestu odnětí svobody	20
3.3. Zařazování a přeřazování odsouzených ve výkonu TOS	24
3.4. Klasifikace odsouzených de lege ferenda	26
4. Realizace výkonu trestu odnětí svobody	30
4.1. Výchovné programy zacházení	30
4.2. Zaměstnávání odsouzených	36
4.3. Soukromé věznice	41
5. Podmíněné propuštění. Parole	45
6. Trest odnětí svobody versus alternativní tresty	50
Závěr	56
Seznam literatury	59
Anotace	63
Klíčová slova	63
Přílohy	65

Seznam použitých zkratk:

PZ – Program zacházení

ŘVTOS – Řád výkonu trestu odnětí svobody

TOS – Trest odnětí svobody

TŘ – Trestní řád

TZ – Trestní zákoník

ZSM – Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

ZVT – Zákon o výkonu trestu odnětí svobody

Úvod

Téma své diplomové práce jsem vybrala z toho důvodu, že trest odnětí svobody je nejpřísnějším trestem naší právní úpravy, a tak mě zajímaly podmínky ukládání a především výkonu tohoto druhu trestu. Neváhala jsem proto navštívit mužskou a ženskou věznici v Opavě. Po zhlédnutí života ve vězení mi bylo jasné, že se o této problematice chci dozvědět více a to nejen z pohledu praktického, ale také z hlediska samotné právní úpravy tohoto druhu trestu. Díky návštěvě vězení jsem získala základní informace o běžném dnu ve vězení, výchovných programech, otázkách zaměstnávání odsouzených, jejich práv a povinností. Byly mi nastíněny hlavní problémy vězeňského systému typu přeplněnost objektů, nízká míra zaměstnanosti odsouzených, recidiva pachatelů a já začala pátrat po příčinách těchto nežádoucích jevů a stanovila si následující hypotézy diplomové práce. *Trest odnětí svobody vykonávaný v českých věznicích je výchovný. Je žádoucí nahrazovat nepodmíněný trest odnětí svobody alternativními sankcemi.* Jsou tyto hypotézy pravdivé? A co systém diferenciaci odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody, je efektivní? Co stojí za nízkou zaměstnaností, proč se nedaří zaměstnávat větší počet vězňů? Na tyto a další otázky se budu snažit odpovědět v této práci.

Svou diplomovou práci člením do šesti základních kapitol. V první kapitole popisují podstatu nepodmíněného trestu odnětí svobody a zařazují ho do systému trestů.

V kapitole druhé se podrobně zabývám právní úpravou ukládání tohoto trestu. Vymezuji maximální možnou hranici trestu odnětí svobody a zároveň dovozují hranici minimální. Rozebírám instituty mimořádného zvýšení trestu a snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, kde vymezuji jejich základní podmínky, které konkretizují judikaturou. Srovnávám také současnou právní úpravu s úpravou účinnou do 31. 12. 2009 a v této souvislosti se zamýšlím nad důvody, které zákonodárce vedly k zostření trestní represe.

Třetí kapitola je věnována právní úpravě výkonu trestu odnětí svobody. Zde zmiňuji prameny právní úpravy výkonu trestu a dále také vnější a vnitřní diferenciaci výkonu trestu de lege lata. Zamýšlím se nad efektivitou systému zařazování a přeřazování odsouzených ve výkonu trestu. Presentuji názory odborné veřejnosti na toto téma a srovnávám náš systém zařazování a přeřazování odsouzených se zahraničními zeměmi. Závěrem této kapitoly popisují novou klasifikaci odsouzených dle nové koncepce vězeňství, kterou by se Vězeňská služba ČR měla do roku 2015 inspirovat.

Ve čtvrté kapitole rozebírám realizaci výkonu trestu odnětí svobody. Konkrétně výchovné programy zacházení, které podrobně popisuji a zamýšlím se nad resocializační funkcí trestu. Dále řeším otázku zaměstnávání odsouzených. Vymezuji formy zaměstnávání, procento současně zaměstnaných odsouzených osob a překážky vyšší zaměstnanosti. Popisuji také tzv. soukromé věznice, které v České republice mají fungovat na základě PPP projektu. Zřízení první soukromé věznice u nás se však dosud nepodařilo zrealizovat. Přitom nové vězeňské objekty jsou v dnešní době více jak žádoucí a to především z důvodu alarmujícího stavu přeplněnosti věznic. Soukromí investoři by navíc mohli vytvořit nová pracovní místa pro odsouzené a tím zvýšit míru zaměstnanosti v českých věznicích.

V následující páté kapitole nastiňuji otázku podmíněného propuštění a parole. Vyjadřuji se zde také k momentálně diskutovanému návrhu, který se týká automatického propuštění méně nebezpečných vězňů po vykonané třetině a polovině trestu.

V závěrečné šesté kapitole se věnuji trestu odnětí svobody ve srovnání s alternativními tresty. Zde vymezuji výhody a především nevýhody trestu odnětí svobody a zamýšlím se nad nahrazováním krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody právě tresty alternativními.

Při psaní diplomové práce jsem vycházela z aktuálních právních předpisů, monografií, učebnic a komentářů předních odborníků trestního práva, také z odborných časopisů a tiskových a internetových článků.

Co se týče použitých metod, aplikovala jsem metodu srovnávací, metodu analýzy odborného textu a metodu popisnou.

1. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestů

Trest odnětí svobody je považován za *univerzální* a zároveň *nejpřísnější* druh trestu. Univerzalita vyplývá z možnosti uložení tohoto druhu trestu kterémukoliv dospělému pachateli za každý trestný čin, a to jak přečin, tak i zločin, který je uveden ve zvláštní části trestního zákoníku. Může být uložen jako jedna z alternativně stanovených sankcí nebo jako trest v daném případě jedině možný. S univerzální povahou souvisí také to, že zákon nestanoví žádné zvláštní podmínky pro ukládání tohoto druhu trestu.¹

Nejpřísnějším trestem je trest odnětí svobody proto, že nejzávažněji zasahuje do práv a svobod jedince, a to nejen zbavením osobní svobody, ale také povinností odsouzeného podrobit se režimu a pravidlům ve výkonu trestu. Tento druh trestu však samozřejmě omezuje i další práva a svobody, například právo podnikat, právo sdružovat se, právo vykonávat volené funkce a další.²

Trest odnětí svobody je trestem *postihující svobodu* a řadíme ho mezi trest tzv. *samostatný*. Lze jej uložit jak samostatně, tak v kombinaci spolu s jinými druhy trestu uvedenými v trestním zákoníku.³ V případě, že to bude nutné k nápravě pachatele či k ochraně společnosti, je možné vedle trestu odnětí svobody uložit i kterýkoliv jiný druh trestu uvedený v zákoně, s výjimkou trestů shodné věcné povahy a to trestu domácího vězení a trestu obecně prospěšných prací (§ 53 odst. 1 TZ).

V souladu se zásadou přiměřenosti trestních sankcí (§ 38 odst. 2) zákon předpokládá, že trest odnětí svobody bude ukládán pouze v případě, že mírnějšími druhy trestu nespojenými s odnětím svobody nebude možno dosáhnout účelu trestu, anebo v případech, kdy se jedná o typově nejzávažnější trestné činy a trest odnětí svobody, jako nejprísnejší druh trestu, je jedinou možnou sankcí.⁴ Ustanovení § 55 odst. 2 trestního zákoníku v podstatě zakotvuje výjimečnost nepodmíněného trestu odnětí svobody u méně závažných trestných činů. Trest odnětí svobody je tedy chápán jako *ultima ratio*, a důraz je především kladen na možnost využití alternativních sankcí, které pachatele pozitivně motivují.⁵

I přes sílící tendence využívání alternativ k trestu odnětí svobody zůstává i nadále trest odnětí svobody *nezbytným* druhem trestu. U některých pachatelů je nepodmíněný trest odnětí

¹ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 647.

² KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 505.

³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 357.

⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník I...s. 647*.

⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...s. 356*.

svobody trestem nenahraditelným. Jedná se zejména o recidivisty opětovně páchající zvláště závažné zločiny a více narušené pachatele závažných trestných činů. U těchto pachatelů obvykle selhávají tresty, které nejsou spojeny s trestem odnětím svobody. V těchto případech je nezbytné chránit společnost před těmito pachateli. A to právě izolací prostřednictvím trestu odnětí svobody a jejich převýchovy ve věznicích.⁶

Podle určitosti trestní sankce je možné trest odnětí svobody řadit mezi *relativně určitý trest*. Zákonem je stanoveno rozpětí délky trestu, tedy nejnižší a nejvyšší výměra trestu, či nejvyšší horní hranice trestu.⁷ Rozpětí trestní sazby je projevem zákonné individualizace trestu a vytváří tak současně prostor pro individualizaci soudní.⁸

Trest odnětí svobody existuje ve třech formách (§ 52 odst. 2). První formou je nepodmíněný trest odnětí svobody, který je předmětem této práce (§ 55 až 59).

Druhou formou je podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (§ 81 až 83). Podmíněné odsouzení představuje v teorii i praxi poměrně spornou otázku. Podle účinné právní úpravy není samostatným druhem trestu, protože jej trestní zákoník neuvádí v taxativním výčtu druhů trestů (§ 52 odst. 1).⁹ Nahlédneme-li však do statistik nejčastěji ukládaných trestů v ČR zjistíme, že právě podmíněný trest odnětí svobody zde figuruje zdaleka nejčastěji. Myslím si, že vzhledem k této skutečnosti a také proto, že zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, považuje podmíněné odsouzení za samostatný druh trestního opatření (§ 24 odst. 1 písm. i) ZSM), zasloužila by si tato forma trestu odnětí svobody samostatné místo v systému trestů TZ. Vzhledem k výše uvedenému podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody ve své práci konkrétněji nerozebírám.

Třetí formu nacházíme u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 84 až 87). Ani jím se však převážně z důvodu širokého rozsahu problematiky trestu odnětí svobody podrobněji nezabývám.

Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest odnětí svobody na doživotí (§ 54), který se vyskytuje ve formě trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let a ve formě trestu odnětí svobody na doživotí.¹⁰

---

⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník ...s. 648.*

⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...s. 358.*

⁸ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí.* Brno: MU, 2002, s. 91.

⁹ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu...s. 119*

¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník ...s. 647.*

2. Právní úprava ukládání trestu odnětí svobody

Problematiku ukládání trestu odnětí svobody upravuje ustanovení § 55 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Trvání nepodmíněného trestu odnětí svobody je v trestním zákoníku stanoveno trestními sazbami u jednotlivých skutkových podstat. Zákon také stanoví maximální možnou délkou trestu odnětí svobody, jež je obecnou horní hranicí. V odstavci 1 ustanovení § 55 je tato obecně stanovená nejvyšší přípustná výměra trestu odnětí svobody vymezena na 20 let. Tuto maximální hranici lze při ukládání trestu překročit jen ve třech výslovně uvedených případech. Jedná se o případy ukládání výjimečného trestu nad 20 let až do 30 let nebo na doživotí, dále jsou-li splněny podmínky pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody a konečně ukládá-li soud trest pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny. V těchto případech, nejedná-li se o výjimečný trest odnětí svobody na doživotí, nesmí horní hranice trestu převyšovat 30 let.

Maximální hranice trestu odnětí svobody ve výši 20 let musí být respektována i při ukládání úhrnného, souhrnného a společného trestu za pokračování v trestném činu, a to i v případě vícečinného souběhu většího počtu trestných činů, kdy se při ukládání tohoto trestu zvyšuje horní hranice o jednu třetinu.¹¹

Minimální hranice trestu odnětí svobody obecně stanovena zákonem není. Z literatury však plyne, že nejnižší výměrou pro uložení trestu odnětí svobody je 24 hodin. Osobně se však domnívám, že tyto „ultrakrátké“ tresty odnětí svobody nejsou v praxi využívány. A to především z důvodu neefektivnosti, krátkého časového úseku k možnosti resocializace pachatele a krátkodobé ochraně společnosti. V tomto případě by účel trestu lépe plnil alternativní trest či podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody.

Konkretizace obecně vymezené zákonné trestní sazby se děje prostřednictvím dolní a horní hranice, jež stanovují rozpětí trestní sazby, nebo pouze pomocí hranice horní. Toto vymezení trestní sazby nacházíme v sankci každé skutkové podstaty zvláštní části trestního zákoníku.¹²

Nepodmíněný trest odnětí svobody je omezen u méně závažných trestných činů. Tento projev subsidiární povahy nepodmíněného trestu odnětí svobody nacházíme v druhém odstavci § 55 trestního zákoníku. Jedná se o výjimečné uložení trestu odnětí svobody za

---

¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník ...*, s. 650.

¹² KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva...*, s. 506.

trestné činy s typově nižší závažností.¹³ Okruh trestných činů, na které se použití tohoto ustanovení vztahuje, je vymezen horní hranicí trestu odnětí svobody do pěti let, jedná se tedy pouze o přečiny, nikoli o zločiny. Toto ustanovení trestního zákoníku bylo zákonem č. 330/2011 novelizováno. Především právní úprava obsahovala vymezení okruhu trestných činů v horní hranici trestu odnětí svobody do tří let.

Podle mě se jedná o legislativní změnu, která reaguje na negativní jevy, které souvisí s ukládáním nepodmíněného TOS. Často diskutovaným tématem je nedostatečná kapacita a přeplněnost ve vězeňských zařízeních. Myslím si, že tahle změna právní úpravy souvisí právě se zmíněnou přeplněností věznic. Trest odnětí svobody v posledních letech postupně ztrácí své dominantní postavení a je nahrazován alternativami s trestem odnětí svobody nespojenými. Zákonodárce si tímto rozšířením okruhu trestných činů, které lze díky navýšení horní hranice trestu odnětí svobody ze tří na pět let posuzovat dle § 55 odst. 2, pravděpodobně slibuje častější ukládání alternativ k trestu odnětí svobody u méně závažných trestných činů. Soudce by tedy při rozhodování o uložení druhu trestu měl považovat trest odnětí svobody za prostředek ultima ratio a je-li to v konkrétním případě možné preferovat raději tresty alternativní. Vzhledem k tomu, že já osobně jsem spíše zastávce alternativních trestů, nepodmíněný trest odnětí svobody považuji za nezbytný pouze v případě závažných trestných činů, s touto novelou zákona souhlasím. Nerozumím však tomu, proč toto navýšení nebylo zapracováno již do zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Když vycházím z úvahy, že právě tento zákon vnesl do právního řádu rozšíření alternativních druhů trestů a tato otázka s touto problematikou dle mého názoru úzce souvisí.

Když nahlédnu do historie české trestněprávní úpravy, zjistím, že navyšování této hranice bylo i zde postupné. Trestní zákon z roku 1961 do 31. 12. 2001 stanovoval tuto horní hranici trestní sazby na 1 rok. Od 1. 1. 2002 se stala účinnou novela z. č. 256/2001 Sb., jež tuto hranici navýšila z jednoho roku na tři roky. V důvodové zprávě však nebylo zdůvodněno, proč byla tato hranice stanovena právě na 3 roky. Kalvodová ve své knize vyjádřila názor: „že jde patrně o návaznost na maximální délku odnětí svobody, jehož výkon může být podmíněně odložen.“¹⁴ V souvislosti s touto myšlenkou mě napadá otázka, proč byla novelou č. 330/2011 navýšena tato hranice právě na 5 let. Vzhledem k tomu, že v účinném trestním zákoníku byla ponechána maximální možná délka odnětí svobody pro podmíněné odložení výkonu trestu ve výši 3 let, důvod bude určitě jiný. Napadá mě, že zde byla pravděpodobně

¹³ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník ...s.* 651-652.

¹⁴ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody ...*, s. 91.

snaha sjednotit tuto hranici s definicí přečinu dle § 14 trestního zákoníku, který za přečin stanoví kromě nedbalostních trestných činů také činy úmyslné s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

Tímto navýšením horní hranice trestu odnětí svobody se rozšiřuje okruh méně závažných trestných činů a zpřísňují se podmínky pro možnost uložení nepodmíněného TOS, který je potom spíše trestem mimořádným. Inspirací pro toto užití trestu odnětí svobody jako prostředku ultima ratio mohla být zahraniční právní úprava. Jedná se například o polskou právní úpravu,¹⁵ která umožňuje užití nepodmíněného TOS pouze v případě, že je to z pohledu účelu trestu nevyhnutelné. Nebo právní úprava Anglie a Walesu¹⁶ kde je nepodmíněný TOS ukládán pouze u nejzávažnějších činů, kdy je tento trest jediným možným druhem trestu.

Přestože pachatel spáchá přečin, za který je stanoven trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, může mu být uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. To je ovšem podmíněno závěrem soudu, že by uložení jiného trestu než nepodmíněného trestu odnětí svobody vzhledem k osobě pachatele zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život (§ 55 odst. 2). Soud zde tedy vychází z hodnocení osoby pachatele, kdy přihlíží zejména k tomu, jaké jsou možnosti nápravy pachatele, jeho dosavadní způsob života, jeho osobní, majetkové, rodinné a jiné poměry, pachatelovo chování po činu a jiné. Až po přihlédnutí k těmto faktorům lze učinit závěr, že žádný z mírnějších druhů trestů nepostačuje k řádnému vedení života pachatele.¹⁷

Jedná-li se o přečin s horní hranicí trestní sazby trestu odnětí svobody (dále „TOS“) nepřevyšující pět let, pak soud vždy obligatorně zváží možnosti uložení mírnějšího postihu, např. podmíněného odsouzení k TOS, podmíněného odsouzení k TOS s dohledem nebo alternativních trestů, jako je domácí vězení či obecně prospěšné práce. Pokud i přesto uloží nepodmíněný TOS, tak závěr o tom, že není možné pachatele přimět vést řádný život jinak než uložением nepodmíněného trestu, musí z osobního profilu pachatele vyplývat zjevně, nestačí pouhá zmenšená pravděpodobnost. Výše uvedené se uplatní zejména v případě pachatele recidivisty, kde zjevně selhalo výchovné působení předchozích trestů.¹⁸

V omezení ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody u méně závažných přečinů

---

¹⁵ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody ...* s. 248

¹⁶ „Tamtéž“

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník ...*, s. 651-652.

¹⁸ „Tamtéž“

se promítá již zmíněná pomocná role trestní represe, dále tzv. depenalizace a zásada ekonomie trestní hrozby.¹⁹

Ustanovení § 55 odst. 3 uvádí, že výkon TOS je vykonáván ve věznicích podle jiného právního předpisu. Stěžejním předpisem je zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a vyhláška MS ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu TOS, jež stanovuje podrobnosti jednotlivých oblastí výkonu trestu. Základní právní úpravu výkonu TOS nalezneme v trestním zákoníku (§ 56-57), trestním řádu (§ 320-334) a také v jednacích, vnitřních a kancelářských řádech okresních, krajských a vrchních soudů. Problematikou výkonu TOS se zabývá dále zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní a významné jsou také vnitřní řády věznic, které však nejsou považovány za obecně závazný předpis.²⁰

Na tomto místě bych se ráda krátce zmínila o mladistvém pachateli, kterému lze v podobě trestu odnětí svobody uložit trestní opatření. Výše trestního opatření se odvíjí od trestních sazeb uvedených v trestním zákoníku. Tyto jsou však zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, modifikovány, a to snížením trestní sazby uvedené v trestním zákoníku na polovinu s podmínkou nepřekročení horní hranice pěti let a dolní hranice jednoho roku (§ 31 odst. 1). Rovněž trestní opatření v podobě nepodmíněného trestu odnětí svobody je podobně jako u dospělých pachatelů nejpřísnějším druhem trestu.²¹ Mladistvé pachatele podrobněji ve své práci nerozebírám, přesto že by se jistě jednalo o problematiku zajímavou.

2.1. Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody

Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody upravuje trestní zákoník v ustanovení § 59 a uplatňuje se u pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin, přestože již byl za takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán. Aby mohlo dojít k uplatnění tohoto institutu a soud mohl uložit trest odnětí svobody v trestní sazbě, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu, je potřeba, aby závažnost nově spáchaného zvlášť závažného zločinu byla vzhledem k takové recidivě a ostatním okolnostem případu vysoká nebo možnost nápravy pachatele byla ztížena (tzv. materiální podmínka).²²

Formální podmínkou mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody je tedy *opakované*

---

¹⁹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 83.

²⁰ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva...*, s. 508-509.

²¹ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník ...*, s. 649

²² JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné...*, s. 362.

spáchání zvlášť závažného zločinu. Je zde nutné, aby pachatel byl za tento zločin pravomocně uznán vinným. Tato podmínka bude splněna i v případě, že pachatel byl pravomocně uznán vinným s tím, že mu byl mimořádně snížen trest odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby.²³

Mimořádně zvýšit TOS lze i v případě, že se pachatel pouze pokusí spáchat zvlášť závažný zločin a pro takový nebo jiný byl už dříve potrestán. Stejná situace nastane v případě přípravy zločinu, je-li trestná a také při organizátorství, návodu a pomoci.²⁴

Podle doktora Púry je další formální podmínkou pro mimořádné zvýšení TOS podmínka *předchozího potrestání*. K této uvádí: „Potrestáním se rozumí alespoň částečný výkon trestu uloženého za zvlášť závažný zločin v minulosti, pokud s jeho vykonáním není spojena zákonná fikce, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen, nebo jestliže odsouzení k takovému trestu již nebylo zahlazeno.“²⁵

Přihlíží se pouze k trestu odnětí svobody, které bylo vykonáno před spácháním nového zvlášť závažného zločinu. Púry k této problematice v souvislosti s rozhodnutím R I/1969 uvádí: „Jestliže pachatel nevykonal ani část trestu odnětí svobody, jenž mu byl v minulosti uložen, nebude splněna podmínka předchozího potrestání. Důvod proč nebyl dřívější trest ani zčásti vykonán do doby spáchání nové trestné činnosti, není z tohoto hlediska rozhodný (odklad výkonu trestu, jeho prominutí na základě amnestie a podobně).“

Za potrestání nelze považovat výkon vazby. V témže rozhodnutí R I/1969 je uvedeno, že o potrestání se nejedná, pokud byl pachateli po předchozí vazbě uložen trest nespojený s výkonem trestu odnětí svobody, ani tehdy, když mu sice byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, který však byl celý vykonán vazbou.²⁶

Ve výkonu vazby je sice pachatel omezen v podobné míře jako ve výkonu trestu, přesto zde však chybí cílené působení na pachatele z hlediska programů zacházení. Výkonem vazby primárně chráníme společnost tím, že bráníme pachateli v páčání další trestné činnosti, zatímco ve výkonu trestu odnětí svobody se kromě ochranné funkce trestu uplatňuje také úsilí o trvalou nápravu pachatele.

K naplnění znaku potrestání je potřeba předchozí výkon trestu odnětí svobody za zvlášť závažný zločin. Nedostatek této podmínky pak znamená existenci pouhé přitěžující

---

²³ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník ...s.* 703-705.

²⁴ „Tamtéž“ s. 705, R I/1969, B 2/1988-32.

²⁵ „Tamtéž“ s. 705.

²⁶ „Tamtéž“, R I/1969, s. 49 až 57.

okolnosti recidivy podle § 42 odst. 1 písm. p).²⁷

K uplatnění právního institutu mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody musí být naplněna také materiální podmínka, jež spočívá ve výše uvedené *vysoké závažnosti* opětovně spáchaného zvláště závažného zločinu a ve *ztížené nápravě pachatele*. Podmínka je vykládána alternativně, tudíž postačí existence alespoň vysoké závažnosti nebo ztížené nápravy pachatele.

Doktor Púry v komentáři uvádí: „vysoká závažnost musí převyšovat obvyklou úroveň závažnosti zvláště závažných zločinů do takové míry, aby bylo zřejmé, že ani horní hranice příslušné nezvýšené sazby trestu odnětí svobody stanovená zákonem neodpovídá závažnosti nově spáchaného zvláště závažného zločinu a že zpravidla nejde zajistit dostatečný trestní postih pachatele bez zvýšení této horní hranice.“²⁸

O ztížené nápravě pachatele učiní soud závěr pouze s přihlédnutím k osobě pachatele. Zaměří se zejména na skutečnosti, jaké tresty, v jakém počtu a v jaké výměře byly pachateli v minulosti uloženy, jak se choval ve výkonu dřívějšího trestu, jaký program zacházení absolvoval, s jakými výsledky a podobně. Pro učinění závěru o ztížené možnosti nápravy pachatele soud vychází z komplexního profilu osobnosti pachatele. Posuzovány budou také charakterové a psychické vlastnosti či věk.²⁹

Dle judikatury bude též nutné nastudovat si trestní spisy předchozích pachatelových odsouzení. Soudce si udělá obrázek nejen o povaze dřívější trestné činnosti, ale především o její závažnosti. A bude tak schopen určit, zda jsou tu okolnosti, které podstatně zvyšují závažnost trestného činu (R 12/1963).³⁰

Ústavní soud ve svém rozhodnutí konstatuje, že dojde-li soud k závěru, že opakované páchaní zvláště závažných zločinů nezvyšuje závažnost nově spáchaného zvláště závažného zločinu, nelze nalézt racionální důvod, proč by opakované trestné jednání mělo být postihováno zvláště ztíženou trestní sazbou (ÚS 72/2004-n.).³¹

Soud by měl také v rámci ostatních okolností případu zohlednit dobu, která uplynula od posledního pachatelova odsouzení.³²

Pokud soud shledá, že výše horní hranice trestní sazby vymezená ve zvláštní části

---

²⁷ „Tamtéž“ s. 705 – 706.

²⁸ „Tamtéž“ s. 706.

²⁹ „Tamtéž“ s. 707.

³⁰ JELÍNEK, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou...*, s. 88, R 12/1963.

³¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník ...*, s. 711, ÚS 72/2004-n.

³² JELÍNEK, *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou...*, s. 88.

zákona, je v konkrétním případě dostatečná, nemusí přistoupit ke kroku mimořádného zvýšení a uloží trest odnětí svobody v nenavýšené sazbě.³³ Jedná se o fakultativní postup, kdy je zcela ponecháno na úvaze soudu, zda právní institut mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody v rozhodování o výši trestu využije.

2.2. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody

Ustanovení § 58 trestního zákoníku upravuje mimořádné snížení trestu odnětí svobody a připouští, aby byl uložen trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby stanovenou konkrétní skutkovou podstatou. Tento právní institut zmírňuje trest odnětí svobody v případě, kdy trest odnětí svobody nemá alternativu v podobě mírnějšího trestu a je tak trestem obligatorním. Jedná se o další projev depenalizace v trestním zákoníku a také o prostředek soudcovské individualizace trestu. V této souvislosti hovoříme také o moderačním právu soudu.

Mimořádné snížení trestu lze použít pouze u trestu odnětí svobody. U jiných druhů trestů analogicky postupovat nelze.³⁴ Dle mého názoru je tomu tak proto, že alternativní tresty jsou sami o sobě mírnějšími druhy trestu a další snížení dolní hranice trestní sazby by zejména z hlediska nápravné a ochranné funkce trestu nebylo účinné. Ztotožňuji se tak s názorem doktora Púry.

Použití mimořádného snížení trestu odnětí svobody je výjimečným postupem soudu. V každém konkrétním případě musí být použití pečlivě odůvodněno, s tím, že důvodem snížení nemohou být pouze běžně se vyskytující skutečnosti. Závěr o existenci důvodů pro mimořádné snížení nelze opřít o pouhou úvahu soudu, ale je nutné závěr podložit důkazy.³⁵

Obecným důvodem pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody je, má-li soud vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby stanovené ve zvláštní části zákona bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že účelu trestu lze dosáhnout i trestem kratšího trvání (§ 58 odst. 1).³⁶ Podmínky zde stanovené musí být splněny kumulativně. K interpretaci pojmů „*okolnosti případu a poměry pachatele*“ může pomoci bohatá judikatura. U poměrů pachatele soud zohledňuje zejména osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry pachatele.

---

³³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník ...*, s. 707

³⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník ...*, s. 686-688.

³⁵ „*Tamtéž*“ s. 689.

³⁶ JELÍNEK, *Trestní právo hmotné...*, s. 363.

Judikatura uvádí, že za *poměry pachatele* je možné považovat: závislost mnohačlenné rodiny pachatele na jeho výdělku nebo fakt, že pachatel trpí vážnou nemocí. Naopak za poměry pachatele nelze pokládat dobrou pověst, okolnost že vedl řádný život a nebyl soudně trestán, doznání pachatele k činu, účinnou lítost (R 35/1963, R 19/1967).³⁷ Poměry pachatele jsou soudem vykládány také ve smyslu péče pachatele o osoby, které jsou na něm závislé svou výchovou nebo výživou. Zde se nepožaduje, aby se jednalo o povinnost pachatele vyplývající ze zákona. Může se tak jednat o povinnost plynoucí z morálních zásad společnosti (R 3/1970).³⁸ Vážnou chorobu lze podřadit pod poměry pachatele mimořádně snižující trest, jen za předpokladu, že výkon trestu by byl pro pachatele zvlášť obtížný nebo by měl zvlášť nepříznivé následky (R 47/1974).³⁹

Za *okolnosti případu* mimořádně snižující trest lze považovat psychický stav pachatele spočívající ve slabomyslnosti se známkami primitivismu a snadné ovlivnitelnosti afekty a emocemi, které podstatně ovlivnili spáchání trestného činu (R 50/1970).⁴⁰ Okolnost případu mimořádně snižující trest je například také existence více významných polehčujících okolností při nedostatku přitěžujících okolností (R 11/1968-I).⁴¹

V případě, že soud uloží pachateli snížený trest odnětí svobody, není vyloučeno, aby mu byl vedle zkráceného trestu uložen také jiný přípustný druh trestu (§ 53 odst. 1) nebo ochranné opatření, z důvodu doplnění chybějícího účinku zkráceného trestu odnětí svobody (dle § 58 odst. 1).

Nový důvod pro mimořádné snížení TOS, který do právního řádu vnesl z. č. 40/2009 Sb., je skutečnost, že pachatel napomohl zabránit trestnému činu, který jiná osoba připravovala nebo se o něj pokusila (§ 58 odst. 2). Pachatel může jiné osobě zabránit v páčání trestné činnosti přímo fyzicky, lze ji však zabránit i nepřímo tím, že přípravu oznámí příslušnému státnímu orgánu, např. Policii ČR. I zde soud zkoumá poměry pachatele a povahu spáchané trestné činnosti v souvislosti s nápravou pachatele trestem kratšího trvání. Toto jednání bylo pod § 58 podřazeno z preventivních důvodů, pro zabránění dokonání trestné činnosti a způsobení nepříznivých následků⁴²

Moderační právo soudu v uvedených dvou případech není neomezené, protože dle

---

³⁷ ŠÁMAL, P a kol. *Trestní zákoník I...*s. 698-699, R 35/1963, R 19/1967.

³⁸ „Tamtéž“ R 3/1970.

³⁹ „Tamtéž“ R 47/1974.

⁴⁰ „Tamtéž“ R 50/1970.

⁴¹ „Tamtéž“ s. 690, R 11/1968-I.

⁴² „Tamtéž“ s. 691.

§ 58 odst. 3 je soud při snížení TOS vázán uvedenými hranicemi, pod které nelze trest snížit. V následujících důvodech pro mimořádné snížení TOS není soud těmito hranicemi limitován.

Soud může uplatnit moderační právo jako prostředek boje proti organizovanému zločinu, tím že mimořádné snížení TOS použije u osoby, která je označena jako spolupracující obviněný, která splnila podmínky stanovené v § 178 a trestního řádu (§ 58 odst. 4).⁴³

Důvodem pro mimořádné snížení TOS je také odsouzení pachatele za přípravu, pokus nebo pomoc k trestnému činu, a to pokud v konkrétním případě nedosahují takové závažnosti jako dokonání trestného činu (§ 58 odst. 5). Závažnost přípravy a pokusu je podstatně snížena tím, že nebyl způsoben následek. V případě pomoci pak pomocník nenaplnil všechny znaky trestného činu jako pachatel.⁴⁴

Zvláštními důvody pro mimořádné snížení TOS jsou případy jednání pachatele v negativním právním omylu, kterých se však bylo možné vyvarovat. Dále spáchání trestného činu při odvracení útoku nebo jiného nebezpečí s tím, že nebyly zcela splněny podmínky nutné obrany a krajní nouze nebo pokud pachatel vybočil z mezí jiných okolností vylučujících protiprávnost (§ 58 odst. 6). Tímto způsobem zákon zmírňuje postihy za excesy z podmínek okolností vylučujících protiprávnost. Výše uvedené případy mohou být brány i jako polehčující okolnosti (§ 41 písm. g) a h)). V případě domnělé obrany nebo domnělého nebezpečí, kde chybí skutečný zdroj pachatelova ohrožení, nelze aplikovat mimořádné snížení TOS. Připadala by zde však v úvahu některá z polehčujících okolností dle § 41 písm. b) nebo d).⁴⁵

Posledním speciálním případem moderačního práva soudu je odsouzení pachatele, který byl během trestného činu zmenšeně přičetný podle § 40 odst. 2, tento stav si nepřivodil ani z nedbalosti vlivem návykové látky sám a soud mu zároveň uloží ochranné léčení.⁴⁶

Soudy při svém rozhodování většinou respektují výjimečný charakter mimořádného snížení trestu odnětí svobody a aplikují je jen v případech, kdy jsou přesvědčivě splněny podmínky tohoto ustanovení.⁴⁷

---

⁴³ JELÍNEK, *Trestní právo hmotné...*,s. 363.

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník...*,s. 696.

⁴⁵ „Tamtéž“ s. 698.

⁴⁶ „Tamtéž“ s. 688.

⁴⁷ „Tamtéž“ s. 699, R 41/1976 s. 217.

2.3. Srovnání právní úpravy zákonů č. 140/1961 Sb. a č. 40/2009 Sb.

Na tomto místě bych se ráda věnovala srovnání účinného zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku s dřívější právní úpravou zákona č. 140/1961 Sb., trestním zákonem. Ustanovení § 55 trestního zákoníku vymezující ukládání a výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody v podstatě obsahově odpovídá ustanovení § 39 zákona č. 140/1961 Sb. Významnou změnou je však zvýšení nejvyšší přípustné sazby trestu odnětí svobody. U obecné horní hranice se jedná o zvýšení trestní sazby z 15 let na 20 let a v případě prolomení této horní hranice u výjimečného trestu jde o navýšení z 25 let na 30 let.⁴⁸

Ke kroku zvýšení maximální možné hranice trestu odnětí svobody a tím i zpřísnění trestní represe bylo přistoupeno určitě z více důvodů. Jako první důvod, jsem chtěla uvést zvyšující se počet trestných činů a tedy narůstající kriminalitu. Tato domněnka se však ukázala mylnou. Statistické údaje Ministerstva vnitra ČR vypovídají o relativní stabilitě počtu ročně spáchaných trestných činů. Pro srovnání předkládám statistické údaje: v roce 2007 bylo zjištěno 357 391 trestných činů, v roce 2008 jich bylo registrováno 343 799, v roce 2009 to bylo 332 829 a v roce 2010 se jednalo o 313 387 spáchaných trestných činů.⁴⁹ V posledních letech tak dokonce dochází k mírnému snižování počtu ročně spáchaných trestných činů!

Podle mého názoru zpřísněním obecné maximální hranice trestu odnětí svobody se chtělo docílit zejména rozšíření poměrně úzkého rozpětí trestní sazby u nejzávažnějších trestných činů. Jako názorný příklad lze uvést trestný čin vraždy, kde dle § 219 zákona č. 140/1961 Sb. činilo rozpětí trestní sazby 12 až 15 let trestu odnětí svobody nebo uložení výjimečného trestu. Zločin vraždy dle § 140 účinného trestního zákoníku stanovuje rozpětí podstatně širší a to v odstavci 2 odnětí svobody na 12 až 20 let, v odstavci 3 pak na 15 až 20 let nebo možnost uložení výjimečného trestu. Domnívám se, že zvýšení trestní sazby je krokem přínosným a správným a to právě z důvodu rozšíření škály rozpětí trestní sazby. Širší rozsah trestní sazby umožňuje přihlédnout ke všem zvláštnostem, okolnostem a dílčím hlediskům při uložení trestu v rámci zákonné trestní sazby. Soudci tak mohou v procesu soudního rozhodování o trestu spravedlivěji rozhodnout. Širší rozpětí trestní sazby umožní soudcům lépe konkretizovat závažnost a povahu trestného činu a tím vytvoří prostor pro dostatečnou soudní individualizaci.

⁴⁸ „Tamtéž“ s. 648.

⁴⁹ Obor bezpečnostní politiky. *Statistiky kriminality-dokumenty 2010*. [online].mvcr.cz, 14. 7. 2011. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

Trestní zákoník zpřísňuje postihy za nejzávažnější trestné činy proti životu a zdraví a například některé trestné činy proti svobodě a proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Toto zpřísnění je také pravděpodobně reakcí na nové negativní jevy ve společnosti, mezinárodní zločin, závažnost trestných činů a stále stoupající brutalitu pachatelů.

Účelem trestu odnětí svobody je mimo jiné i individuální a generální prevence. Prevence generální má zajistit odrazující efekt trestu ve vztahu k ostatním potencionálním pachatelům, což však bohužel i v případě zostřené trestní sazby mívá často dopad jen na omezený okruh pachatelů.

Jak vyplývá z diskusí, z literatury, z důvodových zpráv je častým inspiračním zdrojem pro změny českého právního řádu zahraniční úprava. Je tedy možné, že se zákonodárce inspiroval například rakouskou právní úpravou, u které nalezneme nepochybně i historickou souvislost. V rakouském trestním právu trest odnětí svobody může být vymezen v rozmezí 1 až 20 let nebo trestem doživotním.⁵⁰ Podle mého názoru je zvýšení maximální hranice trestu odnětí svobody krokem vítaným, jak ze strany státních orgánů, tak ze strany odborné i laické veřejnosti.

V současné právní úpravě již nepoužíváme pojem zvlášť nebezpečné recidivy, jenž byl nahrazen institutem mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody. Další odchylky spočívají v následujícím. Horní hranice trestní sazby TOS po zvýšení o jednu třetinu, může přesáhnout obecně stanovenou maximální hranici 20 let. Právní úprava z roku 1961 toto překročení maximální hranice TOS neumožňovala.

To tedy znamená, že soudy využívající právní institut mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody podle současné právní úpravy nejsou limitovány obecně stanovenou dvacetiletou hranicí trestu. Domnívám se, že se jedná o přínosnou změnu, protože lze přísněji postihnout nenapravitelné recidivisty dopouštějící se opakovaně nejzávažnějších zločinů. V případě, že soud neuloží pachateli výjimečný trest, lze tyto pachatele potrestat trestem odnětí svobody v délce až 26 let a 8 měsíců.

V současné právní úpravě nemusí soud obligatorně přistupovat při zvlášť závažné recidivě k uložení TOS v horní polovině zvýšené trestní sazby o jednu třetinu. Jedná se pouze o postup fakultativní, ponechaný na úvaze soudu.⁵¹

Změny nastaly také u mimořádného snížení trestu odnětí svobody. Zde došlo oproti dřívější právní úpravě k rozšíření možností mimořádného snížení TOS. Byl přidán nový

⁵⁰ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému.....*, s. 41

⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník .....*, s. 702.

preventivní důvod pro snížení trestní sazby u pachatele, který napomohl zabránit trestnému činu, který jiná osoba připravovala či se o něj pokoušela (§ 58 odst. 2). A novinkou je také zvláštní důvod uvedený v ustanovení § 58 odst. 6. Jde o určité specifické případy, např. vybočení z podmínek okolností vylučujících protiprávnost, které byly v dřívější právní úpravě řešeny hodnocením stupně nebezpečnosti pro společnost, tedy jako materiální podmínka trestnosti. V současné právní úpravě bylo od materiálního pojetí trestného činu upuštěno a tyto případy jsou nyní podřazeny pod ustanovení § 58 o mimořádném snížení TOS. Účinná právní úprava rozšířila možnost mimořádného snížení trestu kromě přípravy a pokusu trestného činu také o účastenství ve formě pomoci (§ 58 odst. 5).

Neuplatní se ani dřívější judikatura, která neumožňovala použití mimořádného snížení TOS za současného naplnění okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Dnes lze mimořádné snížení TOS aplikovat i v případě, kdy jsou naplněny znaky kvalifikované skutkové podstaty, které odůvodňují použití vyšší trestní sazby. Pokud jsou splněny důvody pro mimořádné snížení TOS je možné, uložit trest odnětí svobody i pod dolní hranici takto zvýšené trestní sazby.⁵²

---

⁵² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník ...*,s. 687.

3. Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody

3.1. Prameny právní úpravy výkonu trestu odnětí svobody

Základní právní úpravu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody nalezneme v trestním zákoníku, který v § 56 až 57 upravuje diferencovaný výkon TOS ve čtyřech typech věznic a otázku přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice. Procesní otázky výkonu tohoto trestu upravuje trestní řád (§ 320 a násl.). Důležitým předpisem v oblasti výkonu TOS, kterým se budu ve své práci převážně zabývat, je zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu TOS. Tento Řád stanoví pravidla vnitřní diferenciaci v jednotlivých typech věznic, konkretizaci programů zacházení a zaměstnávání odsouzených a další podrobnosti ohledně výkonu TOS v jednotlivých typech věznic i obecně.

Hlavním inspiračním zdrojem právní úpravy zákona o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „ZVT“) jsou Evropská vězeňská pravidla. Jedná se o dokument Rady Evropy z roku 1987. Novější verze z roku 2005 nebyla do zákona doposud zapracována.⁵³

Trestní zákoník obligatorně stanoví, že výkon TOS se provádí ve věznicích (§ 55 odst. 3). Zřízení a zrušení věznic provádí ministr spravedlnosti a jejich správu, to znamená vlastní chod, ostrahu a režim v nich, obstarává Vězeňská služba ČR, na kterou dopadá zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráž. Dozorujícím orgánem, jenž dohlíží na dodržování právních předpisů vězeňské služby při výkonu trestu odnětí svobody, je krajské státní zastupitelství, v jehož obvodu se trest vykonává (§ 78 odst. 1 ZVT). Pro každou věznici stanoví její ředitel se souhlasem generálního ředitelství Vězeňské služby ČR *vnitřní řád věznice* (§ 14 ZVT). Nejedná se o obecně závazný právní předpis, jelikož tento vnitřní řád stanoví pravidla pouze pro věznici, která se tímto řádem řídí. Jde například o stanovení denního rozvrhu chodu věznice, činnosti odsouzených a další.⁵⁴

3.2. Diferenciace výkonu trestu odnětí svobody

Nepodmíněný trest odnětí svobody je vykonáván ve čtyřech typech věznic, kterými jsou věznice s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou (§ 56 TZ, § 8 ZVT). Jedná se o tzv. *vnější diferenciaci*, kdy se od sebe jednotlivé typy věznic liší způsobem

---

⁵³ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva.....*, s. 509

⁵⁴ „Tamtéž“

zajištění bezpečnosti a vnějšího střežení odsouzených. Přesně stanovená kritéria pro stupeň střežení minimalizují ohrožení bezpečnosti občanů. Podle současné právní úpravy rozhoduje o tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen soud. Kritériem pro toto zařazení je právní posouzení spáchaného trestného činu.⁵⁵

Z hlediska zajištění *vnější bezpečnosti* v místech, kde je TOS vykonáván, se jednotlivé typy věznic liší stavebně-technickým zabezpečením, jako jsou zdi, ploty, signalizace, účast ozbrojených strážů a podobně. Tyto prostředky se používají u věznic typu C a D, tedy s ostrahou a zvýšenou ostrahou, kde si odpykávají své dlouholeté tresty více narušení pachatelé a také ve věznicích pro mladistvé. U věznic typu s dohledem a dozorem vykonávají kontrolu a dozor vychovatelé a dozorcí (§ 49 ŘVTOS).

Dané typy věznic se liší také zajištěním *bezpečnosti vnitřní*. Rozdíly spočívají v systému dozoru nad pohybem vězňů. Liší se tím, zda se odsouzení mohou v areálu věznice pohybovat samostatně nebo jen za doprovodu zaměstnance Vězeňské služby ČR. Tento systém dozoru nad pohybem souvisí také s možností či nemožností vykonávat práci mimo věznici.⁵⁶

Ve věznici *typu A s dohledem* se odsouzení mohou pohybovat neomezeně. Je-li to možné, tak zpravidla pracují na venkovních pracovištích, tedy mimo věznici s tím, že nad nimi vychovatel vykonává minimálně jednou týdně dohled. Ve volném čase se odsouzení mohou účastnit kulturních, výchovných, sportovních a dalších akcí mimo věznici. Ředitel věznice může formou kázeňské odměny bezproblémovému odsouzenému udělit návštěvu mimo věznici v délce až 24 hodin, a to 1krát za 14 dní (§ 51 ŘVTOS). Tento „volnější“ režim jistě souvisí se skutečností, že se v tomto typu věznice nacházejí odsouzení, kteří spáchali přečin z nedbalosti a kteří dosud nebyli ve výkonu TOS pro úmyslný trestný čin (§ 56 odst. 2 písm. a) TZ).

Ve věznici *typu B s dozorem* se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby ČR. I v tomto typu věznice mohou odsouzení pracovat mimo věznici, dohled nad jejich činností je však častější, a to v intervalu minimálně jedné hodiny. I odsouzení zařazení do tohoto typu mohou navštěvovat např. bohoslužby a jiné kulturní a společenské akce mimo areál věznice, vždy se jich však spolu s nimi účastní zaměstnanec Vězeňské služby ČR. Bezproblémoví odsouzení mohou požádat ředitele věznice o povolení opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, a to 1krát měsíčně (§ 52 ŘVTOS).

⁵⁵ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody...*, s. 196-197.

⁵⁶ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II.díl*, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 38.

Podle § 56 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku jsou zde zařazeni pachatelé, kteří spáchali přečin z nedbalosti a kteří již v minulosti byli ve výkonu TOS pro úmyslný trestný čin. Nebo ti pachatelé, kterým byl uložen za úmyslný trestný čin TOS nepřevyšující tři léta a kteří doposud nebyli ve výkonu TOS pro úmyslný trestný čin.

Dalším typem věznice je *typ C s ostrahou*, kde se odsouzení rovněž pohybují organizovaně a výhradně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby ČR. Těmto odsouzeným je umožněna práce zpravidla na pracovištích uvnitř věznice anebo mimo věznici na střežených pracovištích. I těmto odsouzeným může být za účelem návštěvy uděleno opuštění věznice, maximálně však jednou za dva měsíce (§ 53 ŘVTOS). Do tohoto typu jsou zařazeni pachatelé, kterým byl uložen trest za úmyslný trestný čin, ale nesplnili podmínky pro umístění do mírnějšího typu věznice s dozorem nebo přísnějšího typu věznice se zvýšenou ostrahou. A také pachatel, který spáchal přečin z nedbalosti a při tom nemohl být zařazen do věznice s dohledem nebo dozorem (§ 56 odst. 2 písm. c) TZ).

Ve věznici *typu D se zvýšenou ostrahou* se odsouzení opět pohybují organizovaně, vždy pod dohledem příslušníka Vězeňské služby ČR. Odsouzeným není povolen žádný volný pohyb uvnitř věznice. Práci odsouzení vykonávají uvnitř věznice nebo přímo na celách.⁵⁷ Ustanovení § 56 odst. 2 písm. d) trestního zákoníku stanoví, že soud do tohoto typu zařadí pachatele, kterému je uložen výjimečný trest, který spáchal trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny, který spáchal zvláště závažný zločin, za který mu byl uložen TOS v délce nejméně osmi let, nebo který spáchal úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody v ustanovení § 8 odst. 3 stanoví, že lze zřídit oddělení různých typů v rámci jedné věznice, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu trestu. Příkladem je ženská věznice v Opavě. Zde se v jednom vězeňském zařízení nachází všechny čtyři typy výkonu trestu. Ve výkonu trestu jsou odděleně umístěny odsouzení muži od žen. Opět lze uvést věznici v Opavě, kde je v jedné budově vykonáván trest odnětí svobody mužů a v blízkosti se nachází ženská věznice, kde si odpykávají trest pouze ženy. Další oddělování zpravidla probíhá u recidivistů a poprvé vězněných osob, dále pachatelů dle formy zavinění daného trestného činu, u odsouzených s duševními poruchami a poruchami chování, u trvale pracovně nezařaditelných, u osob s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí

---

⁵⁷ Vězeňská služba ČR. *Výkon trestu odnětí svobody*. [online]. vscr.cz, 6. 1. 2010. Dostupné na: <<http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/vykon-vezenstvi-652/vykon-trestu-odneti-svobody-5746>>.

a také jsou oddělováni mladiství pachatelé od pachatelů dospělých (§ 7 ZVT). Vedle základních typů věznic existují zvláštní věznice pro mladistvé (§ 8 odst. 2 ZVT).

Odsouzený, který byl soudem zařazen do daného typu věznice, je po nástupu trestu umístěn do *přijímajícího oddělení*. Zpravidla se jedná o oddělení pro výkon trestu ve vazební věznici. Odsouzenému je provedena kompletní lékařská prohlídka. O umístění do konkrétní věznice daného typu rozhoduje generální ředitelství Vězeňské služby ČR. Po příchodu do dané věznice je odsouzený přijat do *nástupního oddělení*. Tady je psychologem a sociálním pracovníkem vyšetřen a je mu přímo na míru sestaven program zacházení. Pokud je pro odsouzeného k dispozici práce, je do ní zařazen.⁵⁸

Řád výkonu trestu odnětí svobody upravuje tzv. *vnitřní diferenciaci* výkonu TOS. Uvnitř každého typu věznice existují zpravidla tři postupné skupiny. Kritériem pro zařazení do určité postupné skupiny je postoj odsouzeného ke spáchanému činu a samotnému výkonu trestu, jeho jednání, chování a především plnění cílů programu zacházení (§ 39 odst. 5 ŘVTOS). Pokud odsouzený převážně aktivně plní program zacházení a dodržuje vnitřní řád věznice je zařazen do *první postupné skupiny*. Odsouzení s kolísavým a nevyjasněným přístupem k programu zacházení a povinnostem daným vnitřním řádem se nachází ve *skupině druhé*. A konečně do *třetí postupné skupiny* jsou zařazeni ti odsouzení, kteří program zacházení plní pasivně, či ho dokonce odmítají, neplní své povinnosti a chovají se rozporně s pravidly danými vnitřním řádem (§ 39 odst. 6, 7, 8 ŘVTOS). O tomto zařazování a přeřazování odsouzených do jednotlivých postupných skupin rozhoduje na základě doporučení odborných pracovníků ředitel věznice nebo jeho zástupce (§ 39 odst. 10 ŘVTOS).

Po nástupu do výkonu trestu je odsouzený zařazen do II. postupné skupiny. Při přehodnocování programu zacházení může být odsouzený v rámci jednotlivých skupin přeřazen podle toho, zda plní své povinnosti. Pokud odsouzený spáchá zvlášť závažný kázeňský přestupek, může být přeřazen do horší postupné skupiny dříve, než je přehodnocován výchovný program zacházení. Zařazení do I. postupné skupiny je pro odsouzené určitě výhodné, protože tito vězni mají možnost například déle sledovat televizi, mohou navštěvovat posilovnu a také mají větší šance na podmíněné propuštění.⁵⁹

Vnitřní diferenciaci je podle současné právní úpravy prováděna vězeňskou službou prostřednictvím komplexní zprávy o odsouzeném, na základě které je vytvořen individuální

⁵⁸ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie* ....., s. 40.

⁵⁹ MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010, s. 16.

program zacházení.⁶⁰

3.3. Zařazování a přeřazování odsouzených ve výkonu TOS

O otázkách zařazování do jednotlivých typů věznic a přeřazování odsouzených během výkonu TOS do jiného typu věznice rozhoduje vždy soud (§ 56, § 57 TZ). Podle odborné veřejnosti, je tato právní úprava již delší dobu málo vyhovující. Tomuto postupu je především vytýkáno, že rozhodování soudů o těchto otázkách je nedostatečně pružné a spíše formální. Soud totiž často nemá k dispozici dostatečné podklady pro posouzení osobnosti pachatele. Jde především o podklady zdravotní, psychologické, pedagogické a další. Při rozhodování o zařazení do daného typu věznice soud pak obvykle postupuje pouze podle základních kritérií daných v ustanovení § 56 odst. 2 TZ, kterými jsou především povaha a závažnost spáchaného trestného činu, hledisko recidivy a výměra uloženého trestu. A možnosti dané ustanovením § 56 odst. 3 TZ umožňující odchýlit se od uvedených kritérií, s ohledem na stupeň a povahu narušení pachatele a závažnost trestného činu, často nevyužívá.⁶¹

Nahlédnutím do zahraničí zjistíme, že jen v málu evropských zemí o těchto otázkách rozhoduje soud.⁶² Země s moderními vězeňskými systémy jako je například Německo, Anglie a Skandinávské země, přenechávají toto rozhodování orgánům zajišťující výkon TOS.⁶³ Konkrétně v Německu je otázka vnější diferenciacce, zařazení do uzavřeného nebo otevřeného výkonu, řešena individuálním programem (tzv. Vollzugsplan), který je vypracováván vězeňskou správou. Odsouzený je následně oprávněn podat opravný prostředek (Strafvollstreckungskammer), o kterém potom rozhoduje soud.⁶⁴

Ve Velké Británii jsou věznice rozděleny do pěti kategorií s různou mírou ostrahy. Autor článku Sušánka se domnívá, že: „progresivita britského vězeňství spočívá mimo jiné v tom, že zařazování a přeřazování vězňů v rámci celého systému je zcela v kompetenci vězeňské služby a je tedy velice hladké.“⁶⁵

U nás vězeňská služba odsouzené na základě individuálního posouzení začleňuje do programů zacházení. Kvalifikovaní zaměstnanci vězeňské služby analyzují, hodnotí osobnost

⁶⁰ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody...*, s. 196-198.

⁶¹ VANDUCHOVÁ, M. K otázce zařazování a přeřazování odsouzených v novém zákoně o výkonu trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 1999, č. 11. s. 22.

⁶² MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 44

⁶³ VANDUCHOVÁ, M. K otázce zařazování... s. 22.

⁶⁴ MIKULE, V., NOVOTNÝ, O. *Vězeňství a právo*, in: *Veřejná správa a právo*, Pocta Dušanu Hendrychovi k 70. narozeninám, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 1997, s. 233.

⁶⁵ SUŠÁNKA, V. Koncepce britského vězeňství. *České vězeňství*, 2005, č. 1, s. 27.

odsouzeného, plně zvažují jeho individuální potřeby a další. To tedy znamená, že vězeňská služba má o každém odsouzeném dostatek takových informací, které soudu při rozhodování často chybí. K tomu aby byl proces resocializace co nejefektivnější, by bylo vhodné přenechat rozhodování o zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic vězeňské službě. Ta by vytvořila komplexní proces diferenciací. A to tím, že by na základě zhodnocení, analýzy odsouzeného, jeho nebezpečnosti a potřeb, určila nejvhodnější typ věznice a zároveň mu stanovila individuální program zacházení.⁶⁶

Podle současné právní úpravy ředitel věznice podává soudu návrh na přeřazení odsouzeného, má-li za to, že to přispěje k dosažení účelu výkonu trestu. Návrh na přeřazení si může podat samozřejmě i samotný odsouzený. K těmto návrhům je nutné doložit hodnotící zprávu o úspěšnosti plnění programu zacházení (§ 39 ŘVTOS).⁶⁷

Motejl v této věci zastával názor, že exkluzivita soudního rozhodování o přeřazení odsouzených do jednotlivých typů věznic je do jisté míry absurdní. Vnitřní diferenciací je ponechána vězeňské službě, při tom však skutečnost, zda je odsouzený zařazen do I. nebo III. přístupné skupiny vnitřní diferenciací byla podle něj dokonce i důležitější než to, zda se nachází ve věznici s ostrahou nebo zvýšenou ostrahou. Vysvětloval to tím, že podmínky odsouzeného zařazeného do věznice s dozorem nacházejícího se v III. přístupné skupině mohou být pro odsouzeného subjektivně horší než pro vězně ve věznici s ostrahou, který je zařazený do I. přístupné skupiny. Motejl tedy vnitřní diferenciací vyzdvihoval nad diferenciací vnější a v této souvislosti nerozuměl, proč je rozhodování o méně závažné otázce stále ponecháno soudu, když podle něj vězeňská služba už dnes řeší otázky větší důležitosti.

Dalším důvodem pro změnu právní úpravy je to, že při procesu přeřazování odsouzených soud vychází především z vyjádření věznice. Soudce nemá bezprostřední a déletrvající zkušenost s odsouzeným a při samotném rozhodování pak dochází k reprodukci a pouhému zformalizovanému názoru vězeňské služby.⁶⁸

Já se také kloním k názoru, že by o otázce zařazení a přeřazení odsouzeného měla rozhodovat Vězeňská služba ČR. Domnívám se, že soud při rozhodování o přeřazení odsouzeného skutečně vychází hlavně z hodnotící zprávy vypracované zaměstnanci vězeňské služby, která je mu v soudním řízení předložena. To tedy opět znamená, že vězeňská služba má o odsouzeném a jeho výkonu TOS nejvíce informací, navíc má také bohaté zkušenosti

---

⁶⁶ MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář VOP, 2010, s. 11.

⁶⁷ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva....*, s. 510.

⁶⁸ MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek ....*, s. 11.

s vězeňským prostředím, má přehled o prováděných programech zacházení a další. Připadá mi proto logické, aby o takových otázkách rozhodoval orgán, který má k těmto věcem nejbližší a je do problematiky nejvíce „zasvěcen“. Pokud by ředitelé věznic rozhodovali o přeřazování odsouzených, jednalo by se jistě o postup rychlejší a tento proces by navíc odlehčil práci soudům v této oblasti. Skutečnost, že soud rozhoduje o přeřazení odsouzených je důsledkem toho, že odsouzený byl soudem do daného typu věznice zařazen. To tedy znamená, že pokud vězeňské službě plně ponecháme rozhodování o diferenciaci, přenecháme jí zároveň také otázku přeřazování odsouzených do věznic jiných typů.

3.4. Klasifikace odsouzených *de lege ferenda*

V posledních letech se setkáváme s názory odborníků, že systém soudního zařazování odsouzených do skupin vnější diferenciaci není efektivní. Ze zahraničních právních úprav vyplývá, že ve vyspělých zemích je tento systém již překonán. Česká republika se v této otázce chystá inspirovat zahraničím a do roku 2015 by se měla přiblížit nové koncepci vězeňství v oblasti diferenciaci odsouzených.

Nová koncepce vězeňství chystá přinést nový pohled na *klasifikaci odsouzených*. Současná právní úprava pojem klasifikace nezná a používá pouze pojmy vnitřní a vnější diferenciaci.⁶⁹ Otázka vnější diferenciaci by se díky nové koncepci měla ubírat zahraničním směrem. Česká republika by se tak zařadila mezi ostatní moderní státy, ve kterých rozhoduje o zařazování a přeřazování odsouzených do jednotlivého typu věznice vězeňská služba.⁷⁰

Tato koncepce dále počítá se zjednodušením struktury vězeňských zařízení a navrhuje vytvořit dva typy věznic, a to věznici pro výkon trestu odnětí svobody s dozorem a věznici pro výkon trestu odnětí svobody s ostrahou. Další typ věznic by představovaly věznice vazební.⁷¹ Nejvyšší státní zástupce Pavel Zeman redukci typů věznic vítá. Navrhuje ze čtyř typů věznic vytvořit typy dva. Zjednodušení vnější diferenciaci by podle něj spočívalo ve sloučení dosavadních tří typů věznic s dohledem, dozorem a ostrahou do jediného typu. Zachován by zůstal typ se zvýšenou ostrahou pro doživotně odsouzené vězně. Následně by tyto typy byly vnitřně diferencované. Podle Zemana by redukce typů věznic měla přinést

⁶⁹ KÝR, A. *Vývoj zacházení s odsouzenými - koncepce do roku 2015* [online]. vscr.cz, 6. 1. 2010. Dostupné na: <<http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/informacni-servis-1616/historie-645/vyvoj-zachazeni-s-odsouzenymi-koncepcie-do-roku-2015-5792>>.

⁷⁰ PETRAS, M., BIEDERMANNOVÁ, E. *Klasifikace odsouzených a jejich zařazování do programů. České vězeňství*, 2006, č. 5, s. 13.

⁷¹ BLANDA R., PRUNEROVÁ M., *Jaká bude budoucnost českého vězeňství? České vězeňství*, 2011, č. 1. s. 15-16.

rovnoměrnější rozložení odsouzených, protože kvůli současnému zařazování do jednotlivých typů věznic podle zákonných kritérií jsou některá vězeňská zařízení přeplněná a jiná naopak neobsazená. Tato změna by dále také měla ušetřit finanční prostředky státu.⁷²

Já osobně se domnívám, že systém čtyř typů věznic má své opodstatnění. Zařazováním odsouzených do jednotlivých typů věznic se především sleduje, aby méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených pachatelů. Je pravdou, že mírnější věznice typu s dohledem a dozorem určité podobnosti mají, stejně jako věznice přísnější. Mám na mysli otázku vnější a vnitřní bezpečnosti. Z tohoto úhlu pohledu by spojení dvou mírnějších typů v jeden, stejně jako spojení dvou typů přísnějších, nebylo zas tak problematické. Problém bych spíše viděla v následném spojování různě narušených odsouzených. Podle formy zavinění trestného činu jsou od sebe oddělení poprvé trestaní pachatelé, ve věznici typu A se nachází pachatelé nedbalostních trestných činů, v typu B poprvé trestaní pachatelé trestných činů úmyslných. V typu C jsou umístěni pachatelé závažnějších trestných činů, kteří jsou separováni od pachatelů činů nejzávažnějších, nacházejících se v typu D. Vzhledem k tomu, že odsouzení v jednotlivých typech věznic společně tráví čas, bydlí spolu, pracují a podobně, domnívám se, že není nejvhodnější, aby společnou celu sdílel odsouzený odpykávající si trest za vraždu s pachatelem, který je odsouzen například za zanedbání povinné výživy nebo více narušený pachatel by sdílel ubytovací prostory s osobou, jejíž stupeň narušení je nižší.

Navrhovanou redukcí počtu typů věznic za nejvhodnější nepovažuji a raději bych ponechala dosavadní systém čtyř typů věznic. Na druhou stranu chápu, že tohle striktní oddělování může v praxi činit potíže a zapříčiňovat např. právě nerovnoměrné rozložení odsouzených ve věznicích. V tabulce na str. 40 uvádím počty odsouzených zařazených do jednotlivých typů věznic. Využitelnost některých věznic dosahuje cca 130 % a naopak některé jsou obsazené na cca 85%.⁷³

Z důvodu efektivnějšího využití nezaplňených prostor by se o otázce zredukování počtu typů věznic dalo uvažovat. Avšak za nesmírně důležitou bych potom považovala vnitřní diferenciaci a uplatňování metody hodnocení rizik a potřeb, na základě které by odsouzení byli diferencováni tak, aby nedocházelo k nevhodnému ovlivňování méně narušených pachatelů pachateli více narušenými.

⁷² ZEMAN: *Vězni by mohli vyrábět nábytek do justičních kanceláří*. [online].tyden.cz. 27. 3. 2012. Dostupné na: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zeman-vezni-by-mohli-vyrabet-nabytek-do-justicnich-kancelari_229452.html>.

⁷³ Stav využití ubytovacích kapacit ve věznicích Vězeňské služby ČR.[online].vscr.cz., 29. 2. 2012.

Také otázka vnitřní diferenciaci má být novou koncepcí vězeňství zdokonalována. Struktura a obsah komplexní zprávy mají být nově aktualizovány *metodou hodnocení rizik a potřeb*, která byla vytvořena na základě zahraničních výzkumů. Široce je tato metoda používána především v Kanadě, Austrálii, Velké Británii a ve většině států USA.⁷⁴

Podstatou úspěšné klasifikace bude správné a objektivní stanovení kritérií a to právě pomocí nástrojů hodnocení rizik a potřeb. Odsouzené lze diferencovat podle *míry rizika* na *nebezpečné* a *méně nebezpečné*. Riziko v sobě zahrnují tzv. statické faktory, které jsou neměnné, nelze s nimi již pracovat ani je ovlivňovat, protože se staly v minulosti. Obsahují osobní data jako je věk, pohlaví, trestní minulost v podobě počtu předešlých odsouzení a jiné. Dalšími faktory jsou tzv. faktory dynamické, které odsouzeného vedou k nezákonnému jednání. Zde může jít o sexuální potřebu, touhu po bohatství, alkoholu, potřebu zbavit se dluhů a podobně. Tyto dynamické faktory ovlivnitelné jsou a odsouzený s nimi za pomoci odborníků může pracovat. Například začne abstinovat, využije nabídky dluhového poradenství, přehodnotí své názory, postoje a další. Odsouzené lze tak klasifikovat dle možné *ovlivnitelnosti* na *napravitelné* a *nenapravitelné*. Zvláštní úsilí, například v podobě specializovaného zacházení, je nutné vynakládat u těch odsouzených, kteří jsou pozitivně ovlivnitelní. To jsou osoby, u kterých se předpokládá, že zvláštní úsilí bude efektivní, povede ke změně a sníží tak riziko recidivy.⁷⁵

Prvotní hodnocení rizik a potřeb odsouzeného je zaměřeno na komplexní přezkoumání jeho minulosti. Metoda hodnocení rizik a potřeb je opakovaně prováděna v průběhu vývoje odsouzeného, čímž jsou zohledněny nálezy Evropského soudu pro lidská práva, které uvádí, že nebezpečnost není ani nezbytným ani trvalým rysem odsouzeného.⁷⁶ Metoda hodnocení rizik a potřeb vede k vytvoření profilu odsouzeného. Jednotlivé výstupy této metody jsou zapracovány do výsledného resocializačního plánu programu zacházení.⁷⁷

Každá koncepční změna je spojena s přepracováním právní úpravy. Bude nutné novelizovat především trestní zákoník, zákon o výkonu trestu odnětí svobody a řád VTOS. Nelze také zapomenout, že metoda hodnocení rizik a potřeb bude vyžadovat kvalifikované odborníky se specifickými znalostmi a zkušenostmi.

Nově nastíněná koncepce jistě usnadní diferenciaci odsouzených. Ale jako má každá

⁷⁴ PETRAS, M., BIEDERMANNOVÁ. Klasifikace..., s. 11-13.

⁷⁵ JIŘÍČKA, V. S kým zacházet – a jak? *České vězeňství*, 2011, č. 2, str. 14-16.

⁷⁶ KÝR, A. *Vývoj zacházení s odsouzenými – koncepce*. 6. 1. 2010.

⁷⁷ PETRAS, M., BIEDERMANNOVÁ, Klasifikace odsouzených.., s. 11-13.

věc své pro a proti, i zde vidím jisté riziko. Soud rozhoduje o otázce zařazení a přeřazení odsouzeného do jednotlivých typů věznic jako nezávislý a nestranný orgán. To už však nelze říci o vězeňské službě. Není tajemstvím, že vztahy vězeňské služby a vězňů nejsou vždy jen profesionální. Mohou zde vznikat osobní antipatie i sympatie. Proto zde může hrozit neobjektivní jednání ze strany vězeňské služby při rozhodování o těchto otázkách. Doufám však, že vězeňská služba je složena z příslušníků, kteří svoji funkci vykonávají profesionálně, a tak k těmto nežádoucím jevům v budoucnu docházet nebude. Myslím si, že nová koncepce klasifikace odsouzených bude pro české vězeňství přínosná. Přenechání rozhodování o otázkách vnější diferenciaci vězeňské služby považuji za krok vhodný. Rozhodování o diferenciaci tak bude komplexní. Myslím si, že není špatné inspirovat se zahraničními modely, pokud ve světě fungují. Zdá se mi, že není efektivní vymýšlet a zkoumat něco co již je prozkoumané a ověřené. Tuto energii lze spíše vložit do procesu zkvalitňování nebo odstraňování případných nedostatků daných modelů.

Od metody hodnocení rizik a potřeb si slibuji komplexní kvalifikovanou analýzu odsouzeného, na základě které ho bude možné správně zařadit do daného typu věznice a stanovit mu vhodný individuální program zacházení. Touto změnou právní úpravy se navíc blíže přiblížíme ostatním státům s moderním vězeňským systémem.

4. Realizace výkonu trestu odnětí svobody

4.1. Výchovné programy zacházení

Program zacházení představuje výchovný prostředek, který komplexně a cílevědomě působí na odsouzeného, vede ho k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a je jím naplňován účel trestu.⁷⁸ Doktor Púry k dosažení účelu trestu uvádí: „že je nutné provádět určité formy a metody zacházení s odsouzenými, které jsou souhrnem zvláštních výchovných postupů, kulturně výchovné práce, pracovní výchovy a stanoveného pořádku a kázně v místech, v nichž se vykonává trest odnětí svobody.“ K tomuto zajištění má vězeňská služba k dispozici stabilní týmy zaměstnanců. Jde o psychology, speciální pedagogy, sociální pracovníky, vychovatele a dozorce se speciální odbornou kvalifikací.⁷⁹

Programy zacházení jsou vytvářeny speciálními pedagogy v úzké spolupráci se sociálními pracovníky, psychology a vychovateli. Při tvorbě výchovných programů se vychází z *komplexní zprávy* o odsouzeném, která zahrnuje zdravotní, psychologickou, pedagogickou, osobnostní charakteristiku a dále se zohledňuje délka trestu odsouzeného a příčiny trestné činnosti. Pro tvorbu výchovných programů je důležitý zdravotní stav odsouzeného, dále jeho osobnost, zájmy, záliby, fyzické a psychické předpoklady pro splnění konkrétního programu zacházení. Je nutné také vycházet z nabídky aktivit, které jednotlivé vězňice dle svých možností a odbornosti personálu nabízí. Odsouzenému jsou dány na výběr různé aktivity a je na něm, které činnosti se bude chtít zúčastnit. Po zpracování programu zacházení je schválen ředitelem vězňice a je povinností odsouzeného jej dodržovat. Výchovný program se pro něj stává závazným.

Garanty a realizátory programů zacházení jsou vychovatelé.⁸⁰ Jednomu vychovateli je k odborné péči svěřeno maximálně 20 odsouzených.⁸¹ Vzhledem k přeplněnosti vězňic je zřejmě běžným jevem, že vychovatel pracuje právě s počtem dvaceti odsouzených. Já si však myslím, že pro kvalitní práci a zacházení by tento počet měl být nižší, maximálně ve výši 10 odsouzených na jednoho vychovatele.

Plnění programů zacházení je pravidelně vyhodnocováno. S výsledky vyhodnocení jsou odsouzení seznamováni prostřednictvím záznamového listu osobní karty. Plnění či

⁷⁸ Vězeňská služba ČR. Co zmůžou programy zacházení. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 12-13.

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník ...*, s. 653

⁸⁰ Vězeňská služba ČR. Co zmůžou programy zacházení. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 12-13.

⁸¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník ...*, str. 653

neplnění programu zacházení je důležitým kritériem pro vnitřní diferenciaci spočívající v zařazování odsouzených do tří přístupných skupin.⁸²

Aby bylo docíleno účelu trestu, je nutné rozdílně přistupovat k různým cílovým skupinám. Důvodem je skutečnost, že vězeňská populace je z hlediska penologického, kriminologického i psychologického značně rozdílná a nelze proto nalézt univerzální metodu účinného zacházení s odsouzenými.⁸³ Odborné zacházení s odsouzeným bude užitečné a efektivní pouze pokud bude konkrétní program zacházení určen individuálně podle osobnosti a charakteristik odsouzeného.⁸⁴

Každý program zacházení směřuje k mravní nápravě odsouzeného. Obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení, metody zacházení s odsouzeným, které směřují k dosažení tohoto cíle, otázku způsobu a četnosti hodnocení, často také určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti.⁸⁵ Programy zacházení se člení na aktivity pracovní, vzdělávací, zájmové, speciálně výchovné a oblast utváření vnějších vztahů (§ 36 odst. 2 ŘVTOS).

Mezi *pracovní aktivity* řadíme zaměstnávání odsouzených, úklidovou a brigádnickou činnost a pracovní terapii. Kritéria, dle kterých jsou odsouzení zařazováni do zaměstnání, jsou dosažené vzdělání, získaná praxe v oboru, zdravotní stav, délka trestu, výše dlužné částky a skutečný a trvalý zájem pracovat. Pracující odsouzený se navíc musí umět přizpůsobit konkrétním podmínkám pracovního zařazení. Pracuje se na vnitřních pracovištích věznice nebo na vnějším pracovišti u soukromých subjektů. Ti odsouzení, kteří vykonávají brigádnickou a úklidovou činnost, provádějí práce zajišťující každodenní provoz věznice.⁸⁶ Pracovní terapií může být například vyšívání různými vyšívacími technikami, výroba dřevěných hraček, během které se odsouzení naučí rozpoznávat jednotlivé druhy dřeva, způsoby obrábění dřeva a další.⁸⁷ Ověřilo se, že trvale pracovní zařazení odsouzení mají nižší sklony dopouštět se problémového chování, navíc získávají potřebnou kvalifikaci, odbornost a vytvářejí si a upevňují pracovní návyky, což je bezesporu pozitivní.

---

⁸² Vězeňská služba ČR. Co zmůžou programy zacházení. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 12-13.

⁸³ MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 46 - 47.

⁸⁴ JIŘIČKA, V. S kým zacházet – a jak? *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 14 - 16.

⁸⁵ Vězeňská služba ČR. Co zmůžou programy zacházení. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 12-13.

⁸⁶ Vězeňská služba ČR. Programy zacházení v českých věznicích a vazebních věznicích. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 18-19.

⁸⁷ Vězeňská služba ČR. Pracovní terapie ve věznici- vhodná forma reedukačního procesu.[online].vscr.cz. 2. 4. 2010. Dostupné na: <<http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/informacni-servis-1588/zamestnavani-odsouzenych-761/pracovni-terapie-ve-veznici-vhodna-forma-reedukacniho-procesu>>.

Vzdělávací aktivity, které jsou odsouzeným v rámci programů zacházení nabízeny, považují za velmi zajímavé. Odsouzení se mohou účastnit klubu vědy a techniky, filmového klubu, klubu přátel historie, dále religionistiky, teorie a praxe výtvarných technik, studia pravidel silničního provozu, studia cizích jazyků, práce na PC a dalších. Vězeňská zařízení nabízejí i poměrně kuriózní činnosti typu základy zahradnické výroby, teorie a praxe chovu akvarijních ryb, teorie, strategie a taktika šachové hry a další.

Všeobecně můžeme říci, že věznice poskytují poměrně dobrou úroveň vzdělávání. Odsouzení zde mohou získat základní vzdělání, ukončené osvědčením o dokončení základní školy. Mohou se vyučit v oborech a následně se prokazovat výučním listem, nebo ve vězení absolvovat různé rekvalifikační kurzy. Je zde také možnost účastnit se korespondenčních kurzů středních, vyšších odborných a vysokých škol ČR. Absolvování studijních programů může odsouzenému přinést větší šanci pro uplatnění se na trhu práce jak ve vězení, tak po propuštění z VTOS na svobodu.

V rámci *zájmových aktivit* jsou odsouzeným nabízeny různé zájmové a sportovní činnosti. Cílem těchto aktivit je účelné a smysluplné využití volného času odsouzeného a zároveň udržování a upevňování jeho pozitivních vlastností a dovedností. Odsouzení mohou navštěvovat zájmové kroužky typu chovatelství, karetní klub, kroužek skládání puzzle, hry Scrabble a další. Sportovní aktivity, kterým se odsouzení mohou věnovat, jsou například nohejbal, tenis, stolní tenis, kopaná, kondiční cvičení, ale také elektronické šipky, hra pétanque a kulečník. Kromě těchto aktivit jsou v určitých typech věznic za dozoru zaměstnanců věznice realizovány také vycházky po okolí a dokonce i kratší cyklistické vyjížděky. Možné jsou také návštěvy různých kulturních a sportovních akcí.⁸⁸

Volnočasové, především sportovní aktivity, jsou mezi odsouzenými velmi oblíbené. Tyto programy zacházení jsou zaměřeny na využití přirozené potřeby touhy člověka po pohybu. Vedou odsouzené k sebeovládání, sebekázi, kolektivnímu soužití a také se snaží u odsouzeného vzbudit zájem o sport, nejlépe do té míry, aby ho nadále provozoval i v běžném životě na svobodě. Bylo navíc zjištěno, že sportovní aktivity mají dobrý vliv na psychiku člověka. A tak lze pomocí nich úspěšně potlačovat nepříznivé vlivy vězeňského prostředí.⁸⁹

Speciálně výchovné aktivity zahrnují sociálně právní poradenství, které si odsouzený

---

⁸⁸ Vězeňská služba ČR. Programy zacházení v českých věznicích a vazebních věznicích. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 18-22.

⁸⁹ MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie...*, s. 48-49.

může zvolit před propuštěním z výkonu trestu, může se zúčastnit výcvikového programu hledání pracovních příležitostí, výcviku v sebeobslužných činnostech a dalších. Vězeňská zařízení v rámci této oblasti nabízí také terapeutické aktivity, například psychoterapii, pohybovou terapii a také trénink zvládání vlastní agresivity. Cílem těchto aktivit je poskytnutí nových informací a určitého náhledu na chybné chování a postoje odsouzeného.

Oblast utváření vnějších vztahů přispívá k omezování následků izolace a k upevňování partnerských a rodinných vztahů. Vězeňské zařízení povoluje opuštění věznice v souvislosti s návštěvou. Uplatňuje se zde také institut nejvyšší kázeňské odměny a to přerušení trestu odnětí svobody. Opuštění věznice je povolováno pouze v případě, že odsouzený vzorně plní své povinnosti a program zacházení. Při rozhodování o tom, zda bude odsouzenému umožněn pobyt mimo věznici, je individuálně posuzována jeho osobnost, funkčnost jeho rodiny a jsou také důkladně zvažována všechna možná rizika.⁹⁰

Pokud je možné využít více variant programu zacházení (dále jen „PZ“), odsouzený si vybere, který program chce absolvovat. V případě, že si odsouzený některou z navržených alternativ PZ nezvolí, automaticky se zúčastní tzv. *minimálního programu zacházení* stanoveného vnitřním řádem. Základem jsou pracovní aktivity, které odpovídají jeho zdravotnímu stavu (§ 37 ŘVTOS). Tento minimální program zacházení je určen pro odsouzené, kteří odmítnou účastnit se širšího programu vypracovaného individuálně pro jejich osobu a také pro odsouzené s krátkodobým trestem do šesti měsíců. Hlavním cílem minimálního programu zacházení je na základě zájmů odsouzeného vyplnit volný čas, realizovat vzdělávací, terapeutické a zájmové aktivity, významný základ však tvoří činnost pracovní.

Programy zacházení je možné aktualizovat, je-li patrná změna v jednání odsouzeného v souvislosti s plněním stávajícího cíle. Aktualizace programů zacházení se uplatňuje také u odsouzených zpravidla tři měsíce před výstupem z výkonu trestu, kdy je tento program zaměřen na vytváření podmínek pro samostatný způsob života (§ 41 odst. 4 ZVT).

Jedná-li se o odsouzeného s uloženým trestem v délce více než 3 roky, pak se provádí aktualizace programů zacházení na tzv. výstupním oddělení, zpravidla šest měsíců před koncem trestu (§ 74 ZVT).⁹¹

Pokud se na otázku výchovných programů podíváme z pohledu zahraniční metody hodnocení rizik a potřeb, lze s odsouzenými pracovat ve čtyřech modelových skupinách.

⁹⁰ Vězeňská služba ČR. Programy zacházení....., s. 18-22.

⁹¹ Vězeňská služba ČR. Co zmůžou programy zacházení. *České vězeňství*, 2011, č. 2 s. 12-13.

První skupinu představují *méně rizikovi* odsouzení. Ti často páchají nedbalostní či majetkové trestné činy. Jde o osoby, u kterých se realizuje standardní program zacházení. Trest odnětí svobody je u nich zpravidla dostatečnou sankcí a režim spolu se zaměstnáním jsou dostatečné pro výchovné působení. Druhou skupinu tvoří odsouzení, kteří *nejsou vysoce nebezpeční* a zároveň mají *vysokou* pravděpodobnost *ovlivnitelnosti* a nápravy. Sem lze například zařadit úzkou skupinu pachatelů dopravních nehod, u kterých jsou vhodné cílené vzdělávací a terapeutické programy. Do třetí skupiny lze zařadit odsouzené *vysoce rizikové*, avšak jen *málo ovlivnitelné*. Investice do změn chování těchto osob je ztrátová. Tito odsouzení nemají zájem či neumějí nebo se z vnitřních příčin nemohou poučit ze svých předešlých chyb. V posledním čtvrtém modelu nalezneme odsouzené, kteří jsou relativně *vysoce rizikovi*, ale zároveň jsou relativně *dobře ovlivnitelní*. Patří sem pachatelé násilných trestných činů či sexuální delikventi.⁹²

Ráda bych také ještě zmínila konkrétní program zacházení tzv. program 3Z: Zastav se, zamysli se, změň se. Vězeňská služba tento program převzala ze zahraničí, konkrétně od anglické probační a mediační služby. Jedná se o program, který je určen především pro recidivisty a jeho vedení je zajišťováno vyškolenými trenéry. Účelem tohoto programu zacházení je hlavně zamyslet se nad vykonanou trestnou činností, pokusit se získat nové dovednosti v oblasti prevence a následně neopakovat trestné chování. Cílem programu je snaha být lepším člověkem. Tento PZ je realizován sezeními vězňů s trenéry, kde společně analyzují vzorce trestné činnosti, trestnou činnost označují za problém, který lze řešit jinak, vžívají se do role poškozených, rozebírají jak se v daných situacích zachovat, hledají příčiny trestné činnosti a další. V tomto programu jsou dále zařazeny různé hry pro uvolnění atmosféry, vypracovávání grafů k pochopení vlastního negativního jednání a také probíhá diskuze o vlastní trestné činnosti i o nezákonném jednání kolegů.⁹³

Cílem programů zacházení je změna životních návyků, hlavním cílem je, aby odsouzený ze svého života odstranil negativní vzorce chování a byl připraven na návrat do běžného života s tím, že již nebude páchat trestnou činnost. Programy zacházení by také měly minimalizovat negativní účinky prizonizace, měly by odsouzeným dát možnost využít své schopnosti a dovednosti a také by se prostřednictvím nich mělo usilovat o nepřetržení sociálních vazeb s rodinou a vnější společností. Tyto programy by však měly především výchovně působit. Výsledkem jejich úspěšného absolvování by měla být změna chování,

⁹² JIŘIČKA, V. S kým zacházet – a jak? *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 14 - 16.

⁹³ KURDÍKOVÁ, L. Program 3Z odhalil „mé černé já“. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 17-18.

postojů a samotného jednání odsouzeného. Důležité je nejen výchovné působení ve věznicích, ale i tzv. postpenitenciární péče a sociální zázemí odsouzených.⁹⁴

V souvislosti s programy zacházení se nabízí zamyšlení nad tím, zda jsou tyto programy účinné a efektivní. Je známo, že často dochází k recidivě odsouzených a podíl recidivistů na celkové vězeňské populaci v České republice patří k nejvyšším v Evropě.⁹⁵

Pro podložení výše uvedeného příkládám číselnou tabulku. Údaje se týkají složení odsouzených podle počtu předchozích výkonů trestů odnětí svobody za rok 2011.⁹⁶

předchozí výkon trestu	muži	ženy	celkem	%
nebyl ve VTOS	6840	761	7601	37,00%
ve VTOS 1x	4289	264	4553	22,00%
ve VTOS 2x	2677	126	2803	14,00%
ve VTOS 3x	1760	64	1824	9,00%
ve VTOS 4x	1221	38	1259	6,00%
ve VTOS 5x	753	23	776	4,00%
více než 5x	1694	31	1725	8,00%
celkem	19234	1307	20541	100,00%

předchozí výkon trestu	%
poprvé trestaní	37,00%
recidivisté	63,00%

Pokládám si tedy otázku, zda trest odnětí svobody vykonávaný v českých věznicích odsouzené vychovává? Laická veřejnost i někteří odborníci se k resocializačním snahám staví spíše odmítavě. Mají za to, že realizace výchovných programů vede k rozmazlování vězňů, usnadňování jejich pobytu ve vězení a tím je snižována represivní funkce trestu. Dalším častým argumentem proti trestu odnětí svobody je jeho finanční nákladnost. Je považován za trest, jehož výkon, tedy i realizace programů zacházení, stojí značné finanční prostředky daňových poplatníků s tím, že výsledky resocializačního působení jsou minimální. Požadavek laické veřejnosti, která často mylně očekává, že výchovnými programy plně zabráníme možné

⁹⁴ Vězeňská služba ČR. Co zmůžou programy..., s. 12-13.

⁹⁵ POSPÍŠIL, J. Fakta Barbory Tachecí. TV Prima, 15. 2. 2011.

⁹⁶ Údaje dostupné na: vs-cr.cz, statistiky, Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2011, str. 85.

recidivě, je problematický. Představa veřejnosti je často taková, že odsouzený, který věznici jednou opustí, se do ní již nikdy nevrátí. To je však představa nereálná. A důvodů, proč tomu není jinak, je hned několik.

U některých pachatelů jsou negativní povahové vlastnosti, které vedou ke spáchání trestného činu, pevně fixovány v osobnosti pachatele a výchovné působení a snaha o převýchovu je zde složitá, často i nemožná. Důvodem může být také to, že vězni mívají malou motivaci účastnit se výchovných programů, také proto, že program zacházení může být pro konkrétního odsouzeného špatně zvolen nebo není dostatek kvalifikovaných pracovníků provádějící resocializační programy. Problémem je jistě i skutečnost, že vězení nikdy nemůže nahradit prostředí a poměry na svobodě, kde na propuštěného „čihá“ řada negativních patologických jevů, od kterých je vězeňské prostředí oproštěno.

I přes tyto skeptické názory, se ve všech českých věznicích výchovné programy zacházení realizují. A to z toho důvodu, že vždy se najde určitý počet vězňů, u kterých výchovné působení splní svůj účel. Je navíc potřeba zmínit, že nesnažení se o pozitivní výchovné ovlivnění vězeňské populace a ponechání vězně sobě samému je proti humanistickým zásadám výkonu trestu odnětí svobody. Náprava a převýchova je však velmi komplikovanou záležitostí. Kvalifikovaný pracovník má za úkol převychovat dospělého člověka, často značně narušeného, a to je velmi náročné a v některých případech i nemožné! Přesto všechno je potřeba všemi dostupnými prostředky pozitivně působit na vězněné osoby tak, aby po opuštění vězení byly schopny žít na svobodě bez konfliktu se zákonem.⁹⁷

4.2. Zaměstnávání odsouzených

Zaměstnávání je důležitou součástí zacházení s odsouzenými. Odsouzení ve výkonu trestu tráví práci smysluplně čas. Pracovní zařazení jim přináší rozptýlení, zahání nudné chvíle, snižuje riziko ponorkové nemoci mezi odsouzenými. Vězni navíc z odměn za odvedenou práci hradí vzniklé náklady výkonu trestu a dále případné pohledávky vzniklé v souvislosti s jejich trestnou činností. Zbylá částka jim zůstává pro osobní potřebu. Tu mohou zasílat domů rodině, často manželkám na mateřské dovolené, nebo si za ni mohou ve vězení nakoupit kávu, cigarety, potraviny, známky a podobně.⁹⁸

Zaměstnávání odsouzených lze dělit do několika forem. První formou je výkon

---

⁹⁷ MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie...*, s. 46-52.

⁹⁸ HALUZOVÁ, S, BLANDA, R. Při práci utíká trest rychleji. *České vězeňství*, 2009, č. 2, s. 13-16.

pracovní činnosti *ve vnitřní režii a vlastní výrobě*. Vězeň pracující ve vnitřní režii pomáhá zajišťovat běžný chod věznice. Jedná se o výpomoc v kuchyni, prádelně, o úklid prostor věznice, o základní údržbu budov atd. Odsouzení mohou být také pracovně zařazeni ve vlastních výrobcích věznice, které produkují kancelářský a vězeňský nábytek, šijí oděvy pro odsouzené i příslušníky vězeňské služby, provozují tiskárnu. Odsouzený, kterému je přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným nebo pracovně nezpůsobilým, má povinnost pracovat (§ 29 odst. 1 ZVT). Vězeň nemůže odmítnout práci, kterou má vykonávat pro věznici. Vězně je možné zaměstnávat bez jejich souhlasu také například u obcí, krajů, dobrovolných svazků obcí, škol a nemocnic. Jiná situace však nastává při zaměstnávání vězňů soukromými subjekty.

Další forma zaměstnávání je tedy zajišťována *podnikatelskými subjekty*. Vězňům je nabízena méně náročná manuální práce, jako je lepení obálek, balení propagačních materiálů nebo výroba jednodušších výrobků např. ze skla. Zařazení odsouzeného do pracovní činnosti nabízené podnikatelem je uskutečňováno smlouvou mezi věznicí a soukromým subjektem. Předchází tomu písemný souhlas odsouzeného (§ 30 odst. 4). To tedy znamená, že odsouzení mohou pracovní místa vytvořená soukromými osobami odmítat.⁹⁹ Ministerstvo spravedlnosti se chystá změnit právní úpravu tak, aby tohle odmítání práce v budoucnu již nebylo možné. Novela by měla vstoupit v platnost v průběhu roku 2013.¹⁰⁰

Myslím si, že práce by měla být ve věznici povinností. Jak jinak než smysluplnou práci by si také odsouzení měli vydělat na výkon trestu a případné dluhy vzniklé trestnou činností. Rozhodně tedy nesouhlasím s možností vězňů vybírat si soukromou osobu, která mu práci poskytne anebo to zda vůbec pracovat bude. Pracovních nabídek od soukromých subjektů není mnoho, proto by vězni měli být za jakoukoliv pracovní příležitost vděční. Navíc skutečnost, že si vězni mohou pracovní nabídky vybírat, mnoho dalších podnikatelů do této oblasti zřejmě nepřitáhne.

Vzdělávání v rámci denního studia představuje další formu zaměstnávání. Vzhledem k tomu, že odsouzení často nemají dostatečné kvalifikační předpoklady pro výkon nabízené práce, je nezbytné věnovat se jejich vzdělávání. Výuka mimo jiné probíhá v rámci Školského a vzdělávacího střediska Vězeňské služby ČR, jejíž pobočky se nachází v několika věznicích.

Zaměstnávání je dále vykonáváno prostřednictvím provozoven *Střediska hospodářské*

⁹⁹ HÜTTNEROVÁ, R. Zaměstnávání vězňů v ČR. *České vězeňství*, 2007, č. 3, s. 10-11.

¹⁰⁰ KOUKAL, J. *Povinnost vězňů pracovat je součástí návrhu novely zákona*. [online]. novinky.cz. 18. 2. 2012. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/259477-povinnost-veznu-pracovat-je-soucasti-navrhu-novely-zakona.html>>.

činnosti Vězeňské služby ČR. Středisko provozuje svoji činnost na základě živnostenského oprávnění. Jeho provozovny se nacházejí ve čtrnácti věznicích a většina z nich poskytuje pracovní sílu nebo zpracovává dodaný cizí materiál nebo výrobky. Práce je zde prováděna na základě smluv o dílo, o provedení práce nebo smlouvy o zařazení do práce. Může se jednat o drobné ruční práce, kompletování výrobků, výrobu nábytku, pomocné zednické práce, úklidové práce, poskytování služeb a další. Provozovny v Heřmanicích a Praze Pankráci se specializují na výrobu z kovu a převážně na zakázku vyrábí skříně na spisy, regály, zahradní sedací soupravy či okrasné mříže. Provozovna na Mírově vyrábí především kancelářský nábytek. Ten může najít uplatnění například ve státní správě, jako již v minulosti zde vyrobený nábytek, kterým byla vybavena Kancelář veřejného ochránce práv. Další rozvoj této formy zaměstnávání by byl jistě přínosný jak pro smluvní partnery, tak pro věznice samotné.¹⁰¹

Nejvyšší státní zástupce Zeman navrhuje, abychom se v této otázce inspirovali Rakouskem, kde nábytek pro všechny justiční orgány vyrábějí věznice. Nejraději by zavedl povinnost kupovat při obměně kanceláří v justičních objektech pouze nábytek vyráběný vězněnými osobami.¹⁰²

Odsouzení svojí pracovní činností dále také pomáhají obcím a městům. Vykonávají různé pomocné práce při mimořádných událostech, jako je například sněhová kalamita, provádí pomocné výkopové a stavební práce, uklízejí parky a další veřejná prostranství, obnovují zarostlá a nepoužívaná pískoviště a další. Vězni, kteří vykonávají práci mimo areál věznice, jsou na tyto pracovní místa velmi pečlivě vybíráni. K otázce udělení volného pohybu odsouzeného nebo jeho zařazení na nestřežené pracoviště se formou stanoviska vyjadřuje i forenzní psycholog. O tuto práci se navíc vězni svojí snahou a vzorným chováním musí sami zasloužit.¹⁰³

Možnost pracovat během výkonu trestu je u většiny vězňů vítána. Často však není jednoduché splnit kvalifikační, odborné, fyzické a bezpečnostní požadavky pro obsazení jednotlivých pracovišť. Obecně je těžší sehnat vhodné pracovní zařazení odsouzeným s nižším vzděláním a kvalifikací, dále osobám mladším 25 let nebo naopak starším 50 let, také odsouzeným závislým na psychotropních a návykových látkách. Osoby s nízkou tělesnou hmotností je možné zařadit do práce pouze na základě kladného posudku lékaře. Další

---

¹⁰¹ HÜTTNEROVÁ, R. Zaměstnávání..., s. 10-11

¹⁰² ZEMAN: *Vězni by mohli vyrábět nábytek do justičních kanceláří*. [online].tyden.cz. 27. 3. 2012.

¹⁰³ POKORNÝ, P. Vězni pomáhají městu. *České vězeňství*, 2010, č. 2, s. 8-9.

problematickou skupinou jsou odsouzení s agresivními sklony, kteří například napadají spoluvězně či zaměstnance a také osoby, které se pokusily o útěk z vězeňského zařízení či z pracoviště.

Zaměstnanost vězeňské populace se daří dlouhodobě udržovat kolem 60 %. V níže uvedené tabulce uvádím stav zaměstnanosti v posledních čtyřech letech.¹⁰⁴

zaměstnanost odsouzených v březnu 2012	56,95%
průměrná zaměstnanost v roce 2011	59,63%
průměrná zaměstnanost v roce 2010	62,35%
průměrná zaměstnanost v roce 2009	57,99%

Z uvedených údajů plyne, že stav nynější zaměstnanosti oproti předchozím třem letům klesá. Možnému zvýšení zaměstnanosti odsouzených brání hned několik překážek. První překážkou je nedostatek vhodných pracovních příležitostí. Vyšší zaměstnanosti brání nedostatek zakázek anebo to, že společnosti, u kterých jsou již zakázky smlouvené, následně snižují objem výroby nebo ji dokonce pozastavují. Tento nedostatek práce je však obecnějším jevem. Oblast zaměstnávání je komplikovaná také pro vězňice, které byly v minulosti založeny v místech koncentrace průmyslu, který však výrazně omezil provoz nebo dokonce zanikl. Příkladem mohou být uhelné doly ve Vinařicích nebo uranové doly v Příbrami, v nichž byla většina odsouzených zaměstnávána. Některé vězňice nacházející se v zemědělském kraji zase umožňují odsouzeným pouze sezonní výkon práce. Jedná se například o činnost natahování chmelových drátků, sběr brambor nebo práci na vinicích.

Dalším faktorem, který brání zvyšování zaměstnanosti během výkonu TOS, je skutečnost, že většina pracovních nabídek soukromých subjektů má být vykonávána na nestřežených pracovištích mimo areál vězňice. A pro tato pracovní zařazení nejsou k dispozici vhodní odsouzení. Těmito vhodnými vězni jsou odsouzení s volným pohybem, který jim umožňuje vykonávat práci mimo objekt vězňice. Jedná se o odsouzené osoby nacházející se ve vězňici typu s dohledem a dozorem.

Pro představu rozložení vězňených osob do jednotlivých typů vězňic přikládám tabulku. Údaje v ní uvedené odpovídají stavu ke dni 29. 2. 2012.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Vězeňská služba ČR. Rychlá fakta. Dostupné na: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-%20servis/rychla-fakta/>>.

¹⁰⁵ Údaje dostupné na: vscr.cz, statistiky, měsíční statistické hlášení – únor 2012.

typ věznice	muži	ženy	celkem	%
A dohled	668	65	733	3,47%
B dozor	8089	865	8954	42,38%
C ostraha	9624	420	10044	47,54%
D zvýšená ostraha	1176	27	1203	5,70%
mladiství	165	9	174	0,82%
detence	18	1	19	0,09%
celkem	19740	1387	21127	100,00%

Z uvedených statistických údajů vyplývá, že velká část odsouzených se nachází v režimu ostrahy. To je však problematické, protože tyto vězně je z bezpečnostních důvodů obtížné zaměstnávat mimo areál věznice. Situaci komplikuje také skutečnost, že soukromé subjekty často neposkytují práci pro větší počet odsouzených na jednom pracovišti. A tak je zajištění střežení venkovních pracovišť poměrně nákladné. Nejvhodnějším řešením by proto bylo realizovat výrobu soukromého subjektu přímo v prostorách věznice. Věznice však většinou nemají pro výrobní provoz a skladování dostatečné kapacity. Vězeňská služba se tak snaží zajistit těmto vězňům práci především uvnitř vězeňských zařízení.

Dalším faktorem bránící vyšší zaměstnanosti odsouzených je často nedostatečná kvalifikace nebo odborná či osobní způsobilost odsouzených pro výkon nabízené práce. Někteří odsouzení nemají pracovní zkušenosti dokonce žádné.

Myslím si, že je potřeba soukromé subjekty dostatečně motivovat k tomu, aby více zaměstnávaly odsouzené a vytvářely pro ně vhodná pracovní místa, a to nejlépe pro větší počet vězňů na jednom pracovišti. Proto bych těmto podnikatelům poskytla podobná zvýhodnění těm, které plynou ze zaměstnávání osob zdravotně postižených. Domnívám se také, že v oblasti zaměstnávání odsouzených chybí podpora ze strany státu. Často se stává, že stát při realizaci státních zakázek dá přednost raději spřátelené soukromé společnosti, než aby je zadal vězeňské službě, která by je díky levné pracovní síle provedla za nejnižší cenu. Mohlo by se například jednat o tyto státní zakázky: výroba dopravních značek, výroba registračních značek motorových vozidel, výroba obálek, doručenek a podobně.¹⁰⁶

---

¹⁰⁶ HALUZOVÁ, S, BLANDA, R. Při práci utíká trest rychleji. *České vězeňství*, 2009, č. 2, s. 15-18.

4.3. Soukromé věznice

Tzv. francouzský model privatizace věznic upravuje otázku soukromých vězeňských zařízení. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody počítá s možností zřídit po dohodě s vlastníkem věznici i v nestátních objektech. Některé činnosti vězeňské správy by pak na smluvním základě byly zajišťovány prostřednictvím soukromých subjektů. Účast na správě a provozu věznice by stanovila dohoda mezi vlastníkem objektu a vězeňskou službou. Podmínkou pro uzavření smlouvy je souhlas vlastníka objektu se zřízením věcného břemene. Takovou věznici, umístěnou v soukromém objektu, může zřídit ministr spravedlnosti. Objekt, ve kterém je věznice zřízena spravuje a provozuje jeho vlastník. Vězeňská služba však odpovídá za střežení odsouzených, zacházení s nimi a dodržování zákonných podmínek výkonu trestu. Dotčeno není ani právo dozoru a kontroly nad výkonem trestu (§ 13 ZVT). Protože provoz věznice vyžaduje speciální stavební uspořádání a jeho případné operativní změny, provádí stát v těchto objektech stavební dozor. U staveb vězeňské služby je výkonem působnosti stavebního úřadu pověřeno ministerstvo spravedlnosti. Vůči soukromým objektům, v nichž by byly umístěny věznice, má stavební dozor vykonávat vězeňská služba. Tím zde vzniká zajímavá situace, neboť vězeňská služba je vůči vlastníkovi objektu smluvním partnerem a zároveň vůči němu vykonává státní moc.¹⁰⁷

V souvislosti se soukromými věznicemi se používá pojem „privatizace“, který však nelze vykládat jako převedení vězeňství ze sféry moci veřejné do moci soukromé. Jde o určitou formu využití soukromého zájmu ve prospěch plnění úkolů veřejné správy. Moderní státy běžně využívají osob soukromého práva k plnění svých úkolů. Je-li tomu tak, jedná se o výkon nepřímé veřejné správy. V jednotlivých státech je míra přenesení výkonu veřejné správy odlišná a to díky tradicím, pojetí státu, koncepcí a podobně.

V USA myšlenku soukromých věznic posunuli ještě dále tím, že zde začali zřizovat věznice, které jsou zařízeními komerčními. Stát platí podnikateli určitou částku na denní náklady na vězně nebo podnikatel provozuje věznici na vlastní riziko s tím, že zisk získává prodejem zboží, které vězni vyrobí.¹⁰⁸ Američtí vězni představují velmi levnou pracovní sílu a tak soukromé věznice vydělávají na tom, že je hojně dodávají americkým společnostem. Těmi, které levnou vězeňskou pracovní sílu využívají, jsou např. Microsoft, Boeing nebo Motorola. Společnosti často nechtějí o levné pracovníky přijít a tak se spojují s majiteli věznic

---

¹⁰⁷ MIKULE, V., NOVOTNÝ, O. Vězeňství a právo. *Právní rozhledy*, 1998, č. 6, s. 295.

¹⁰⁸ „Tamtéž“

ve vlivné vězeňsko-průmyslové komplexu.¹⁰⁹

V tomto modelu privatizace patří jako možné riziko ohrožení plnění funkcí trestu. Podnikající soukromá osoba bude svojí činností usilovat především o dosažení zisku, což by často mohlo jít na úkor výchovné resocializační funkce trestu. A proto by bylo jistě přínosnější svěřit provoz a výkon trestu odnětí svobody společností, pro které není dosažení zisku prvořadým cílem.

Vyjádření k problematice soukromých věznic lze najít například u Navrátilové, která uvádí, že: „Stát si ve většině případů nechává základní odpovědnost za samotný akt odnětí svobody a zprošťuje se většiny závazků, které vyplývají ze služeb spojených s výkonem trestu. Mezi tyto služby patří většinou ubytování, stravování, zdravotní péče, vzdělávání a zaměstnávání.“¹¹⁰ Tohle pojetí a míru přenesení pravomocí na soukromý subjekt považuji za rozumné. Svoboda člověka je tak významnou lidskou hodnotou, že by si snad těžko šlo představit, že by byla svěřena do rukou soukromé osoby, a to i přestože by byla podrobena státní kontrole v této oblasti. Je to stát, kdo ukládá trest odnětí svobody, a proto by si právě stát měl ponechat pravomoc trest vykonat a střežit odsouzené. Nemám však nic proti tomu, aby vězeňská služba spolupracovala pro zajištění jednotlivých služeb výkonu trestu se soukromými subjekty. Přínosná se mi zdá možnost zajištění zaměstnávání odsouzených a za jako přímo nezbytnou službu považuji zajištění ubytovací vězeňské kapacity. To jistě opět souvisí s nežádoucím stavem našeho vězeňství – přeplněností věznic, kterou by alespoň částečně mohlo vyřešit právě využití modelu soukromých věznic.

Soukromé věznice existují již v několika zemích. V zahraničí dokonce fungují už více jak dvacet let a nalezneme je především v USA, Austrálii, Velké Británii, Maďarsku, Jižní Africe nebo Izraeli. Nejvíce vězňů, kteří si odpykávají trest v soukromých objektech, se nachází ve Velké Británii.¹¹¹

U nás jsme se s tzv. privatizovanou věznicí setkali již v druhé polovině 19. století. Od roku 1865 byla ženská věznice v Řepích u Prahy umístěna do budovy kláštera milosrdných sester řádu svatého Karla Boromejského. Správa trestnice, včetně zaopatření, vyučování a zaměstnávání trestanek, byla na základě smlouvy svěřena tomuto řádu. Trestnici řídila sestra představená. Vězeňský správní úředník na tuto činnost dohlížel a zároveň měl za úkol

---

¹⁰⁹ SUŠÁNKA, V. Soukromá věznice - lék na problémy vězeňství? *České vězeňství*, 2005, č. 5, s. 21

¹¹⁰ NAVRÁTILOVÁ, J. *Soukromé věznice ano či ne?* [online]. *pravnickeforum.cz*. 30.6.2006. Dostupné na: <http://www.pravnickeforum.cz/dokument/nahled-dokumentu/doc-d9690v12564p1-soukrome-veznice-ano-ci-ne/>.

¹¹¹ NAVRÁTILOVÁ, J. *Soukromé věznice ano...*, [online].

představené sestře pomáhat. Vnitřní záležitosti vykonávaly řádové sestry a zevní střežení zaopatřovali dozorcí. Stát se zavázal platit příspěvky podle počtu trestankyň. Výnosy z pracovní činnosti náležely řádu. V tehdejší vězeňství však takové řešení nebylo běžnou záležitostí, jednalo se o naprostou zvláštnost.¹¹²

V České republice se otázka soukromých věznic objevila v roce 1997 v souvislosti s přípravou nyní účinného zákona o výkonu trestu odnětí svobody. V tomto zákoně se úprava privatizovaných věznic nachází, je zde však upravena jediným ustanovením § 13 ZVT. Myslím si, že by si tato otázka zasloužila úpravu podrobnější a propracovanější.

Pokud se na problematiku soukromých věznic u nás podíváme z pohledu praktického, zjistíme, že v České republice dosud žádný takový objekt nefunguje. Plány předpokládaly, že v letošním roce 2012 bude první soukromá věznice u Rapotic u Brna hotová. Se stavbou se ve skutečnosti však ani nezačalo. Důvodem zdržení je to, že stát do současnosti nenašel movitého smluvního partnera, který by v rámci projektu ministerstva spravedlnosti tzv. PPP (Public Private Partnership) objekt zainvestoval a postavil. Principem tohoto PPP projektu je předpoklad, že soukromý investor objekt navrhne, postaví, zaplatí a stát si jej na dobu 25 až 30 let pronajme, po tuto dobu bude splácet předem stanovenou částku a po uplynutí dané doby se objekt stane vlastnictvím státu.¹¹³ Tato soukromá věznice s ostrahou měla poskytnout 585 nových vězeňských míst, zajistit stravování a také zaměstnání pro 60 % odsouzených.¹¹⁴

V tuto chvíli je však PPP projekt zastaven. Tento krok ministerstvo odůvodnilo tím, že se snížila naléhavost jeho výstavby. Situace je dle ministerstva řešitelná jinými alternativami, a to například úpravou a dostavbou současných vězeňských zařízení či širším využitím alternativních trestů, zejména trestu domácího vězení. Projekt soukromé věznice v Rapoticích je „zakonzervován“ a v případě nalezení finančních prostředků se v něm podle ministerstva bude moci opět pokračovat.¹¹⁵

Proč se výstavba první soukromé věznice na území České republiky nezdařila? Proč je tato oblast pro soukromé investory málo zajímavá či neatraktivní? Podle mě je hlavním důvodem špatná návratnost investorem vložených prostředků. Nízká zaměstnanost ve věznicích potvrzuje, že zdaleka ne každý odsouzený ve věznicích pracuje. Nezaměstnaní

---

¹¹² MIKULE, V., NOVOTNÝ, O. *Vězeňství a právo...*, s. 295.

¹¹³ HRUBÁ P., KÁLAL J. *Projekt výstavby věznice v Rapoticích jde k ledu, vláda souhlasila s jeho zastavením* [online]. mediafax.cz. 2. 6. 2011. Dostupné na: <<http://www.mediafax.cz/domaci/3230757-Projekt-vystavby-veznice-v-Rapoticich-jde-k-ledu-vlada-souhlasila-s-jeho-zastavenim>>.

¹¹⁴ HÜTTNEROVÁ, R. *Vývoj projektu PPP ve Vězeňské službě České republiky. České vězeňství*, 2007, č. 2, s. 20.

¹¹⁵ HRUBÁ P., KÁLAL J. *Projekt výstavby věznice...* [online].

vězni pak nemají dostatek finančních prostředků k tomu, aby náklady výkonu trestu uhradili. Pokud systém vymáhání nákladů výkonu trestu bude nadále počítat s uhrazením nákladů po propuštění odsouzeného z věznice, může nastat problém. Přestože totiž propuštěné osoby mají povinnost uvést údaje o místě svého následného pobytu, stát často nemá dostatek pravdivých informací ohledně pobytu osoby a jeho finanční situace. Je tomu tak proto, že údaje od propuštěných osob jsou často smyšlené a následná pátrací činnost po těchto osobách stojí další nemalé peníze.¹¹⁶ Jedná se totiž o nedaňové pohledávky, u kterých vězeňská služba nemůže využít součinnosti státních orgánů pro zjištění majetkové a sociální situace dlužníka či místa bydliště této osoby. Často navíc jde o osoby nemajetné, bez zaměstnání a tak je vymáhání těchto pohledávek i prostřednictvím soudní žaloby značně problematické.¹¹⁷

Domnívám se, že hlavním problémem je samotný mechanismus vymáhání pohledávek vězněných a následně propuštěných osob. Tento systém je již na první pohled neefektivní a tak si lze jen těžko představit, že oblast vězeňství jednoduše přitáhne soukromé investující osoby.

Tato neefektivnost je navíc ještě prohloubena tím, že značný rozdíl činí výše předepsaných nákladů na jednoho vězně a výše nákladů skutečných. Dle vyhlášky ministerstva spravedlnosti jsou měsíční náklady na jednoho vězně vyčísleny ve výši 1.500,- Kč. Skutečné náklady jsou však mnohem vyšší a to 900,- Kč za jeden den pobytu vězně ve vězeňském zařízení. Což jsou měsíční náklady ve výši 28.000,- Kč. Vězni jsou pak povinni platit náklady odpovídající pouze 5,5 % reálně vynaložených prostředků.¹¹⁸

---

¹¹⁶ JUŘÍČEK P. *EKONOM: Proč firmy nestaví soukromé věznice. Je to drahé.* [online]. ihned.cz. 12. 2. 2012. Dostupné na: <http://byznys.ihned.cz/zpravodajstvi-cesko/c1-54684070-proc-se-firmy-nehrou-do-vezeni>.

¹¹⁷ Zpráva o vývoji a stavu pohledávek Vězeňské služby ČR k 31. 12. 2005. Dluhy bývalých vězňů za pobyt ve vězení neklesají. *České vězeňství*, 2006, č. 3, s. 44.

¹¹⁸ JUŘÍČEK P. *EKONOM: Proč firmy nestaví....* [online]. 12. 2. 2012.

5. Podmíněné propuštění. Parole

Institut podmíněného propuštění z výkonu TOS je považován za významný motivační faktor pro chování odsouzeného. Jeho podstatou je předčasné propuštění odsouzeného na svobodu a prominutí zbytku trestu pod podmínkou, že ve zkušební době povede řádný život a vyhoví soudem uloženým podmínkám. Podmíněné propuštění je založeno na myšlence, že pokud odsouzený *vykoná část* uloženého trestu a plněním svých povinností ve výkonu trestu a následně na svobodě prokáže, že *se polepšil*, je dosaženo účelu trestu a dalšího výkonu trestu není třeba.¹¹⁹ Pod pojmem podmíněné propuštění je nutné si představit prostředek k dovršení nápravy a resocializace odsouzeného. Při podmíněném propuštění pokračuje výchovné působení na pachatele, avšak v jiných podmínkách a jinými prostředky než při výkonu TOS.¹²⁰

V řízení o podmíněném propuštění je tedy nutné zohlednit dvě zákonné podmínky. Jedná se o převýchovu odsouzeného a výkon určité doby uloženého trestu. Obecně platí výkon poloviny délky uloženého TOS. Pokud však odsouzený spáchal některý z trestných činů uvedený v § 88 odst. 4 TZ nebo byl odsouzen k výjimečnému TOS nad dvacet do třiceti let, může být propuštěn teprve po uplynutí dvou třetin uloženého trestu. Doživotně odsouzení mohou podat žádost o podmíněné propuštění po tom, co vykonají nejméně dvacet let trestu odnětí svobody (§ 88 odst. 5 TZ).¹²¹

V případech méně závažné trestné činnosti počítá trestní zákoník v ustanovení § 88 odst. 2 s návrhy ředitelů věznic o podmíněném propuštění ještě před tím, než odsouzený vykoná polovinu uloženého trestu. Jedná se o propuštění z výkonu TOS po odpykání jakékoli části uloženého trestu. Tento institut vychází z určitého „šokového“ krátkodobého působení trestu, které má za účel odradit pachatele od dalšího páčání trestné činnosti.¹²² Ředitel věznice svým návrhem na propuštění garantuje to, že odsouzený ve vězení vykonává trest za přečin a zároveň se chová vzorně a plní své povinnosti. Pokud soud odsouzeného takto podmíněně propustí před odpykáním poloviny TOS, musí mu zároveň uložit jednu z alternativně stanovených povinností. A to, po dobu zkušební doby, zdržovat se ve stanoveném časovém období zejména v nočních hodinách ve svém obydlí, jedná se o období

---

¹¹⁹ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva...*, s. 515-516.

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník I...*, s. 952.

¹²¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 119-122

¹²² ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník I...*, s. 960.

trestu domácího vězení, nebo vykonat obecně prospěšné práce ve prospěch obcí či jiných obecně prospěšných institucí nebo určenou peněžitou částkou vypomoci obětem trestné činnosti (§ 89 odst. 2 TZ).¹²³

Při hodnocení polepšení odsouzeného je nutné posoudit, zda pozitivní chování ve výkonu trestu zapříčiňuje skutečně jeho převýchova, nebo zda se jedná o pouhou snahu dosáhnout dříve svobody bez toho, aniž by se jeho postoje skutečně změnily.¹²⁴

V případě, že odsouzený vykoná danou dobu trestu a soud převýchovu odsouzeného bude považovat za reálnou, rozhodne, že odsouzeného podmíněně propustí a obligatorně stanoví zkušební dobu. Ta může být uložena v délce jednoho roku až sedmi let (§ 89 odst. 1 TZ). Zkušební doba slouží k dovršení procesu nápravy odsouzeného a k prokázání dosažení účelu trestu. Soud může podmíněně propuštěnému odsouzenému uložit také přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (§ 89 odst. 2 TZ). V případě, že odsouzený ve zkušební době vede řádný život a vyhoví soudem uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil. Pokud tomu tak není, rozhodne soud i během zkušební doby, že odsouzený má povinnost vykonat zbytek trestu (§ 91 odst. 1).¹²⁵

Jednou z forem podmíněného propuštění je tzv. *parole*. Ta představuje podmíněné propuštění, které v sobě zahrnuje dozor a zároveň nápravnou výchovu. Jedná se o pečlivě budovaný „most“ mezi uvězněním a návratem do společnosti, který dává odsouzenému možnost za asistence probačního úředníka osvědčit svoje schopnosti stát se řádným členem společnosti. Tento pojem pochází z francouzštiny a v kontextu trestního práva znamená podmíněné propuštění se slibem odsouzeného, že se bude řádně chovat. Ve Velké Británii nebo Kanadě je tento parolový postup běžný.¹²⁶

V českém právním řádu je s pojmem *parole* spojeno podmíněné propuštění s dohledem.¹²⁷ V dohledu jsou zahrnuty složky kontroly a pomoci, které provádí Probační a mediační služba ČR. Soud u podmíněného propuštění ukládá dohled v případech, kdy je bez odborné pomoci obtížné začlenit odsouzeného zpět do společnosti.

Probační úředník může figurovat již v procesu rozhodování o podmíněném propuštění. A to v případě, kdy spolu s pracovníky věznice na žádost odsouzeného shromáždí, analyzuje a

---

¹²³ PRUNEROVÁ, M. Ředitelské návrhy na podmíněná propuštění mohou věznicím pomoci. *České vězeňství*, 2011, č. 4, s. 4.

¹²⁴ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva*...., s. 517.

¹²⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád*...., s. 119-123.

¹²⁶ ROZUM, J., *Institut dohledu u podmíněného propuštění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 10-16.

¹²⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami*...., s. 78.

vyhodnotí poznatky týkající se sociálních, rodinných a osobních poměrů odsouzeného, dále rizik opětovného spáchání trestného činu a specifických potřeb odsouzeného po jeho návratu na svobodu. Těmito potřebami může být např. léčba závislosti, zvýšení pracovních dovedností, vyřešení otázky bydlení po propuštění odsouzeného a podobně. Probační úředník soudu doporučí nebo naopak nedoporučí podmíněné propuštění odsouzeného a kromě toho může navrhnout podmínky propuštění, spočívající např. v dohledu nad podmíněně propuštěným, v omezení v podobě zdržení se kontaktu s konkrétní osobou, zdržení se hazardních her a požívání alkoholických nápojů, v poskytnutí poškozenému přiměřené zadostiučinění apod. Soud následně zohledňuje tuto zprávu probačního úředníka při rozhodování o podmíněném propuštění.¹²⁸

Pokud tedy soud rozhodne o podmíněném propuštění odsouzeného a současně nad ním vysloví dohled probačního úředníka (§ 49 až § 51 TZ), pak probační služba kromě kontrol odsouzeného během zkušební doby činí také kroky k reintegraci propuštěného zpět do společnosti. Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt odsouzeného s probačním úředníkem (§ 49 TZ). Propuštěný odsouzený má povinnost s úředníkem spolupracovat, dostavovat se k němu ve stanovených lhůtách, informovat ho o důležitých otázkách ohledně jeho zaměstnání, zdrojích obživy a dalších (§ 50 TZ). Probační úředník má důležitou roli v oblasti začleňování propuštěného do běžného života a proto spolupracuje s dalšími subjekty, kterými mohou být sociální kurátoři, neziskové organizace, poskytovatelé sociálních služeb, organizace řešící následky trestných činů a další. V praxi je však problematické, že síť služeb, pomocí kterých se podmíněně propuštění lépe a rychleji začleňují zpět do společnosti, je nedostatečná.¹²⁹

Z důvodu upřesnění a lepší orientaci v této problematice přikládám tabulku ohledně řízení o podmíněném propuštění v roce 2011. Z tabulky vyplývá, že parole je soudy ukládána v menší míře než „běžné“ podmíněné propuštění. V roce 2011 byla parole uložena v 16,45 %, zatímco podmíněné propuštění bez dohledu ve 40,98 % případů. Z tabulky dále plyne, že v daném roce bylo 57,43 % odsouzených z vězení podmíněně propuštěno, zatímco zbylým 42,57 % odsouzeným byl návrh na podmíněné propuštění zamítnut.

---

¹²⁸ Magistrát města Plzeň. *Parole-dohled nad podmíněně propuštěnými*. [online]. bezpečnemesto.eu. Dostupné na: <<http://www.bezpecnemesto.eu/prevence-kriminality/probacni-a-mediacni-sluzba/odborne-cinnosti/odborne-cinnosti.aspx>>.

¹²⁹ VENCL, M., ŠPINKOVÁ, P. Parole v praxi. *České vězeňství*, 2006, č. 6, s. 23.

typ věznice	vyřízeno kladně – bez dohledu	vyřízeno kladně – s dohledem (parole)	vyřízeno záporně
A	271	169	169
B	2222	672	1482
C	405	306	1343
D	2	3	38
mladiství	32	27	14
celkem	2932	1177	3046
vyjádřeno v %	40,98%	16,45%	42,57%

V souvislosti s problematikou podmíněného propuštění mě zaujalo ustanovení § 88 odst. 2 TZ., které se týká propuštění odsouzeného před vykonanou polovinou trestu. Jak už jsem výše uvedla, lze této možnosti využít u přečinů, tedy u nedbalostních trestných činů a úmyslných trestných činů s horní sazbou TOS do pěti let v případě, že ředitel věznice dá k tomuto propuštění kladné stanovisko. Na jaké pachatele však tímto tzv. „šokovým“ krátkodobým trestem působit? Mám pocit, že současná právní úprava podstatně snižuje význam tohoto ustanovení. Neumím si totiž představit, u jakého typu pachatele lze podmíněné propuštění před polovinou trestu aplikovat.

Někdo by mohl namítat, že jej lze užít např. u pachatelů dopravních nehod pod vlivem alkoholu či nenarušených pachatelů páchajících trestnou činností pouze z důvodu jisté obtížné životní situace. To však následně spíše vyvrací už zmíněná novela trestního zákoníku č. 330/2011, která má tendence zmírňovat podmínky pro ukládání alternativních trestů a naopak zpříšňovat podmínky pro uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Mám na mysli ustanovení § 55 odst. 2, které novelou zvyšuje u trestných činů horní hranici trestní sazby ze tří na pět let, u kterých lze uložit nepodmíněný TOS jen za další podmínky. Dnešní tendence tedy směřují k častějšímu ukládání alternativních trestů. A nepodmíněný TOS skutečně plní funkci prostředku ultima ratio. Z tohoto důvodu by např. pachatel dopravní nehody nebyl uložen nepodmíněný TOS, ale některá z alternativ, a tak uvažování o možnosti aplikace daného ustanovení u tohoto typu pachatele se stává bezpředmětným.

Další zdánlivou možnost pro aplikaci ustanovené § 88 odst. 2 TZ nacházíme u recidivního pachatele, u kterého není často možné alternativní trest uložit. Zde se však „šokové“ působení na pachatele, který opakovaně páchá např. majetkovou trestnou činností očividně mine účinkem, pokud se do vězení opakovaně vrací.

Také právní úprava alternativních trestů mění výše uvedenou novelou svá ustanovení tak, aby k přeměně na nepodmíněný TOS docházelo minimálně. Trest obecně prospěšných prací je nově potřeba vykonat místo do jednoho roku do dvou let (§ 65 odst. 1 TZ) a v případě, že odsouzený maří podmínky tohoto druhu trestu, je možné trest napřed přeměnit na trest domácího vězení a až pak následně na možný TOS (§ 65 odst. 2 TZ). U trestu domácího vězení zase novela zrušila náhradní TOS za maření a porušení podmínek trestu a nahradila jej počtem dnů pobytu ve vězení podle počtu nevykonaných dnů trestu domácího vězení (§ 61 TZ). Myslím si, že tato změna bude pro odsouzeného, kterému byl uložen trest domácího vězení, značně demotivující a povede k častému maření výkonu trestu. Tento nežádoucí stav jistě také podpoří neefektivní kontrola tohoto druhu trestu.

Mám za to, že novela trestního zákoníku č. 330/2011 očividně reaguje na aktuální problém přeplněnosti věznic. Zákonodárce se snaží novou právní úpravou stanovit pravidla pro méně časté ukládání nepodmíněného TOS a tak snižovat počty odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody.

V odborné veřejnosti se také diskutuje o možnosti zavedení automatického podmíněného propouštění odsouzených k méně závažným trestným činům. U pachatelů odsouzených pro přečiny do tří let po tom, co vykonají třetinu trestu a u pachatelů přečinů v sazbě do pěti let po vykonání poloviny trestu. Jelikož se jedná o případ cca 70% vězňů, v přeplněných věznicích by se uvolnil dostatek míst. Nejvyšší státní zástupce Zeman však vidí nevýhodu v tom, že pokud by soudci věděli, že odsouzený bude po odpykané třetině nebo polovině trestu automaticky propuštěn na svobodu, mohlo by to vést k následnému ukládání přísnějších trestů.¹³⁰

Myslím si, že se jedná pouze o krátkodobé řešení problému. Bude pouze otázkou času, kdy se odsouzení tímto způsobem propuštění na svobodu do vězení opět vrátí. Domnívám se, že by se po zavedení tohoto institutu opakovala situace po hromadné amnestii Václava Havla, kdy se do vězeňských zařízení brzy navrátila velká část tehdy propuštěných osob.

Podle posledních zpráv se zdá, že automatické podmíněné propouštění realizováno nebude. Proti tomuto návrhu se postavila odborná veřejnost soudců. Ministerstvo spravedlnosti a Vězeňská služba ČR budou muset hledat nová řešení přeplněnosti věznic.

---

¹³⁰ ZEMAN: *Vězni by mohli vyrábět nábytek do justičních kanceláří*. [online].tyden.cz. 27. 3. 2012. Dostupné na: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zeman-vezni-by-mohli-vyrabet-nabytek-do-justicnich-kancelari_229452.html>.

6. Trest odnětí svobody versus alternativní tresty

Nepodmíněný trest odnětí svobody lze považovat za trest s dlouholetou tradicí, který nahradil dříve ukládané kruté fyzické tresty a trest smrti a postupně získal dominantní postavení v systému trestněprávních sankcí. Jedná se o trest, který je veřejnosti známý, srozumitelný a v justiční praxi zaběhnutý.¹³¹

Od každé uložené trestní sankce se očekává, že bude plnit funkce trestu. Na rozdíl od právní úpravy účinné do 31. 12. 2009 není v současném trestním zákoníku účel trestu výslovně vymezen. To je nyní ponecháno trestní nauce. Podle předchozí právní úpravy bylo účelem trestu chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu aby vedl řádný život, a tím působit výchovně na ostatní členy společnosti (§ 23 odst. 1 TZ).¹³²

U nepodmíněného trestu odnětí svobody můžeme říci, že spolehlivě plní zábrannou funkci trestu. Účinným způsobem chrání společnost tím, že pachatele na určitou dobu či natrvalo od spolčenosti izoluje a znemožní mu tak páchat další trestnou činnosti.

Naplnění generálně preventivního a individuálního účinku už tak jednoznačné není, a to i v případě nebereme-li v úvahu pachatele recidivisty, u kterých je odstrašující účinek minimální nebo dokonce žádný. Tyto osoby opakovaně páchající trestnou činností pobyty ve vězení nevnímají jako trest, ale jen jako jistý jiný způsob života.

Na represivní funkci trestu jsou pak mezi veřejností rozdílné názory. Někteří mají za to, že se odsouzení ve věznicích mají jako v hotelu, nemusí pracovat, volný čas tráví v posilovně, používají mobilní telefony atd. Tyto představy jen těžko z odnětí svobody dělají nejpřísnější trest našeho právního řádu. Je potřeba uvědomit si, že pobyt ve vězení má především stinné stránky. Odsouzení se musí plně podrobit režimu ve věznicích, „sžít“ se s novým prostředím a s ostatními odsouzenými, se kterými by v civilním životě třeba nikdy dobrovolně netrávili čas. Život ve vězení odsouzeným ztrpčuje jistě také absolutní ztráta soukromí a také možnost výskytu psychického tlaku ze strany spoluvězňů. Ve vězení je také nezbytným pravidlem podřízení se autoritě, což mnohým odsouzeným může činit velké problémy.

Co se týče výchovné funkce trestu, ani ta nepřináší uspokojivé výsledky. V příloze č. 1

---

¹³¹ ROZUM, J. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 11-13.

¹³² KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva...*, s. 471.

uvádím názory výchovných pracovníků vězeňské služby. Ti se domnívají, že u většiny odsouzených trest odnětí svobody nesplňuje odstrašující funkci a výchovné účinky trestu jsou minimální. Resocializační působení a výchovné programy jsou považovány za neefektivní a přidáme-li vysokou finanční nákladnost TOS, získáváme hlavní příčiny kritiky tohoto trestu. Situace je dokonce tak vážná, že se mluví o tzv. *krizi trestu odnětí svobody*. Nicméně to neznamená, že by se trest odnětí svobody měl přestat ukládat, protože vždy budou existovat pachatelé závažných trestných činů, pro které tento trest zůstane jedinou možnou sankcí.

Kritizovány jsou především *krátkodobé TOS*. Názory na délku těchto trestů se v jednotlivých publikacích liší. Jsou jimi obvykle míněny tresty do 3 měsíců, někdy však tresty až do 18 měsíců. Těmto krátkodobým trestům je vedle vysokých finančních nákladů na jejich výkon nejčastěji vytýkáno to, že se jedná o příliš krátkou dobu na to, aby mohlo být na pachatele pozitivně výchovně působeno, ale na druhou stranu jde o dostatečně dlouhou dobu k tomu, aby se mohly projevit negativní vlivy vězeňského prostředí. Je všeobecně známo, že výkon TOS má řadu doprovodných nežádoucích jevů. Jedná se například o přetrhání pozitivních sociálních vazeb s rodinou a okolím, přerušení či ztráta zaměstnání, devastující vlivy na osobnost odsouzeného, nežádoucí stigmatizace odsouzeného, obtížné zařazení zpět do společnosti, ztížené pracovní uplatnění po propuštění a další.¹³³

V posledních letech se tak stále častěji prosazuje názor, že je třeba ve větší míře aplikovat sankce nespojené s odnětím svobody. Za tyto alternativní tresty v širším pojetí považujeme všechny druhy trestů, kromě nepodmíněného TOS, uvedené v § 52 TZ. Z pohledu užšího pojetí jsou pod alternativní tresty zahrnovány: podmíněné odsouzení (§ 81 TZ), podmíněné odsouzení s dohledem (§ 84), trest domácího vězení (§ 60), trest obecně prospěšných prací (§ 62), peněžitý trest (§ 67). Jejich účelem je náhrada za nepodmíněný TOS.¹³⁴

Alternativní tresty jsou spojeny hned s několika výhodami. Patří mezi ně například to, že odsouzený není vystaven negativním účinkům vězeňského prostředí, to znamená, že neztrácí pozitivní rodinné a citové vazby, nepřejímá nežádoucí životní postoje od jiných pachatelů, neztrácí zaměstnání a další. Ukládáním alternativních trestů se dále uvolní místa pro těžší zločince ve vězeňských zařízeních a také se oproti nákladům na výkon trestu odnětí svobody sníží výdaje na výkon těchto trestů. Alternativní tresty více zapojí do procesu resocializace pachatelů veřejnost a umožní odsouzenému snadnější začlenění zpět do

¹³³ ROZUM, J. *Vybrané problémy sankční politiky.....*, s. 11-13.

¹³⁴ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 31.

společnosti.¹³⁵ Další výhodou je také to, že pachatel vykonávající trest na svobodě lépe poškozenému nahradí způsobenou škodu a v souvislosti s alternativními opatřeními je i jinak zohledňováno postavení oběti trestného činu.¹³⁶

Ukládáním alternativních trestů by se mělo docílit toho, aby pachatelé co nejdříve zodpovídali za svůj trestný čin, danou sankcí se napravili, oběti se dostalo náležité satisfakce a společnosti ochrany před zločinem. V současném stavu přeplněnosti věznic je splnění všech těchto požadavků těžko představitelné a tak se problematika alternativních trestů řadí mezi klíčové otázky trestní politiky. Za nejvíce problematické jsou považovány už zmíněné krátkodobé tresty odnětí svobody, které jsou u nás ukládány ve větší míře než v ostatních zemích. A proto je stále častěji na naše soudy apelováno, aby rozhodovali spíše ve prospěch alternativních trestů.¹³⁷

Mezinárodní centrum pro vězeňské studie zveřejnilo aktuální informace o počtu vězněných osob v jednotlivých zemích. Česká republika má v přepočtu na obyvatele více vězňů než ostatní země EU. ČR se s 222 vězni na 100.000 obyvatel umístila na čtvrtém místě zemí EU s nejvyšším počtem vězňů. Více vězňů mají jen tři pobaltské republiky: Lotyšsko 314 vězňů, Litva 276 vězňů, Estonsko 252 vězňů na 100.000 obyvatel. Naopak nejmenší počet vězňů nalezneme ve Slovinsku, Finsku a Dánsku s počtem 34, 59 a 74 vězňů na 100.000 obyvatel.¹³⁸ Jak je možné, že máme více jak dvojnásobek počtu vězňů než většina zemí EU? Důvodem zřejmě nebude to, že Češi páchají dvakrát tolik trestných činů než ostatní národy. Odpověď bude pravděpodobně souviset s tím, že české soudy oproti soudům ostatních evropských zemí skutečně méně často ukládají alternativní tresty.

I Jiří Pospíšil vidí problém v tom, že české soudy alternativní tresty příliš neukládají a tak na soudce apeluje, aby změnilí svoji rozhodovací praxi a častěji ukládali tresty typu domácí vězení nebo obecně prospěšné práce. Dodává, že ve srovnání s ostatními vyspělejšími zeměmi západní Evropy jsou alternativní tresty v ČR skutečně méně využívány. Pospíšil tak spoléhá na nově přichozí mladé soudce, kteří by u případů méně závažných trestných činů mohli zaběhlou praxi změnit.

K této problematice přikládám upřesňující tabulku, která potvrzuje, že krátkodobé

---

¹³⁵ ROZUM, J. *Vybrané problémy sankční politiky*....., s. 11-13.

¹³⁶ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty*...,s. 21.

¹³⁷ ROZUM, *Vybrané problémy* ..., s. 11-13.

¹³⁸ OREL, I. *Česko je čtvrtou zemí v EU s nejvyšším počtem vězňů na obyvatele*. [online]. mediafax.cz, 16. 2. 2012. Dostupné na: <<http://www.mediafax.cz/krimi/4009490-Cesko-je-ctvrtou-zemi-v-EU-s-nejvyssim-poctem-veznu-na-obyvatele>>

tresty do 1 roku jsou českými soudy ukládány stále poměrně často. Z celkového počtu uložených trestů odnětí svobody jsou tresty krátkodobé ukládány v poměru 34,55 %.

Počet odsouzených podle uložené délky trestu k únoru roku 2012¹³⁹

délka trestu	muži	ženy	celkem	%
do 3 měsíců	337	37	374	1,77%
3-6 měsíců	1658	175	1833	8,68%
6-9 měsíců	1573	160	1733	8,20%
9-12 měsíců	3119	240	3359	15,90%
1-2 roky	4786	304	5090	24,10%
2-3 roky	2644	175	2819	13,34%
3-5 let	2169	109	2278	10,78%
5-7 let	1044	52	1096	5,19%
7-10 let	1161	62	1223	5,79%
10-15 let	937	59	996	4,71%
15-20 let	156	7	163	0,77%
nad 20 let	99	4	103	0,49%
doživotí	39	2	41	0,19%
detence	18	1	19	0,09%
celkem	19740	1383	21127	100,00%

tresty	rozpětí trestů	%
krátkodobé	do 12 měsíců ¹⁴⁰	34,55%
střednědobé	od 1-5 let	48,22%
dlouhodobé	5 a více let ¹⁴¹	17,23%
celkem		100,00%

Místopředseda Městského soudu v Praze Bohuslav Horký se k ukládání alternativních trestů vyjádřil, že je mimořádnou výjimkou aby soud při odsouzení pachatele za přečin pachateli napoprvé uložil nepodmíněný TOS. Podle něj soudy často i opakovaně dávají

¹³⁹ Údaje dostupné na: vscl.cz, statistiky, měsíční statistické hlášení – únor 2012.

¹⁴⁰ KARABEC, Z. a spol. *Krátkodobé tresty odnětí svobody*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 2.

¹⁴¹ KARABEC, Z., BLATNÍKOVÁ, Š. K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody. *Kriminalistika*. 2004, č. 3.

pachatelům možnost napravit se, ti však velmi často trestnou činnost opakují a soudy pak nemají jinou možnost než uložit TOS. Soud uloží pachateli alternativní trest, pokud tento trest považuje za takový, který pachatele skutečně napraví a přiměje ho vést řádný život. Vzhledem k tomu, že je u nás mimořádně vysoký počet recidivistů, které alternativní tresty pravděpodobně nenapraví a ani před těmito pachateli společnost neochrání, není jiná možnost než v takových případech přistupovat k ukládání nepodmíněných TOS.¹⁴²

Většina soudců a státních zástupců se domnívá, že jsou u nás alternativní tresty ukládány v takové míře, jak jen to je možné a častějšímu využívání těchto trestů brání struktura pachatelů a charakter trestné činnosti. Důležitá je situace v jednotlivých regionech daná složením obyvatelstva, strukturou kriminality a podobně. Pokud se totiž například jedná o opakovaně páchanou méně závažnou majetkovou trestnou činnost, je uložení alternativních trestů nemožné.¹⁴³

Problematickým místem alternativních trestů je samotný výkon těchto trestů, což má také jistě vliv na méně časté ukládání alternativ. *Obecně prospěšné práce* často provází nedostatek míst pro výkon tohoto trestu, nespolupráce obcí a měst v souvislosti s umožněním výkonu trestu a také neochota odsouzených trest vykonat.¹⁴⁴ V praxi je tento trest ukládán poměrně často, ale v mnoha případech není příliš účinný, protože odsouzení neodpracují plný počet stanovených hodin a trest obecně prospěšných prací se přemění na nepodmíněný TOS.¹⁴⁵ Nyní je novelou trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. soudu dána možnost přeměnit neodpracované hodiny obecně prospěšných prací na trest domácího vězení (§ 65 odst. 2 TZ).

Trest domácího vězení má však také slabá místa a to v oblasti efektivní kontroly výkonu, protože systém elektronických náramků u nás dosud nefunguje. Důvodem nepořízení elektronické kontroly je finanční náročnost. Já se však domnívám, že právě nezajištění dostatečné kontroly výkonu trestu domácího vězení je hlavním důvodem nechuti českých soudů tento trest častěji ukládat. Kontrolu výkonu trestu domácího vězení sice osobně provádí zaměstnanci Probační a mediační služby ČR, já si však myslím, že takto nastavená kontrola je zcela neefektivní a nedostatečná. Navíc se postupně ukazuje, že tento systém kontroly je ve výsledku dražší než samotné pořízení elektronických náramků. Podle mého názoru je nepřetržitý monitoring odsouzeného nezbytným předpokladem pro to, aby výkon tohoto trestu

---

¹⁴² SEDLÁČKOVÁ, V. *Alternativní tresty neochrání společnost před zločinci, varuje soudce*. [online]. rozhlas.cz, 19. 1. 2012. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/1006154>.

¹⁴³ ROZUM, J. *Vybrané problémy.....*, s. 65.

¹⁴⁴ „Tamtéž“ s. 119-120.

¹⁴⁵ „Tamtéž“ s. 70.

byl účinný. Protože pokud vezmeme v úvahu, že osoba, která tento trest vykonává, nerespektovala zákon a dopustila se protiprávního jednání, těžko bude bez pohrůžky nepřetržité kontroly respektovat pravidlo zdržování se v určitém časovém rozpětí ve svém obydlí. Myslím si, že odsouzení budou minimálních kontrol zneužívat. Například tím, že po úspěšně provedené kontrole, kdy bude odsouzený zastížen doma, má vysokou pravděpodobnost toho, že se další kontrola v dohledné době konat nebude a on tak může bez nepříznivých následků trest porušit.¹⁴⁶

Myslím si, že myšlenka alternativních trestů je dobrá. Souhlasím s tím, že častější ukládání těchto trestů by ulehčilo vězeňským zařízením a tím alespoň částečně řešilo problém přeplněnosti věznic. Avšak nevyužití dobrého potenciálu vidím právě u trestu domácího vězení. Ten se z nabídky alternativních trestů nejvíce blíží TOS. A domnívám se dokonce, že by mohl být ukládán i pachatelům recidivistům páchajícím méně závažnou trestnou činnost. Výhodou tohoto trestu by jistě byla i skutečnost, že pachatel neztratí pozitivní vazby a hlavně se na svobodě snadněji než ve vězení zařadí do pracovního procesu. I přes tato pozitiva je v celé České republice pouze 208 vězňů¹⁴⁷ odsouzených k trestu domácího vězení. Za největší problém způsobující minimální ukládání tohoto trestu, považuji neuskutečněný nákup elektronického monitoringu. Myslím si, že je to škoda, protože právě tento alternativní trest by mohl výrazně vypomoci našemu přeplněnému vězeňství.

---

¹⁴⁶ HYMPL, J. *Soudce: Nedostatek míst ve věznicích nás nesmí zajímat*. [online]. tyden.cz, 14. 5. 2011. Dostupné na: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/soudce-nedostatek-mist-ve-veznicich-nas-nesmi-zajimat_201574.html>.

¹⁴⁷ ZEMAN: *Vězni by mohli vyrábět nábytek do justičních kanceláří...* [online].

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo přiblížit trest odnětí svobody jako sankci s dlouholetou tradicí a učinit náhled na problematiku ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody podle současné právní úpravy. Z pohledu efektivity jsem se snažila také zhodnotit vybrané aspekty výkonu tohoto druhu trestu a nastínit nová koncepční opatření, která by mohla české vězeňství zefektivnit. Mám na mysli především otázku zařazování a přeřazování odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. U nás o těchto otázkách stále rozhodují soudy, přestože je tento systém delší dobu kritizován. S ohledem na právní úpravu v ostatních moderních zemích, kde je toto rozhodování přenecháno vězeňské službě, odborná veřejnost doporučuje, zavést tento systém také u nás. Vězeňská služba ČR, by tak rozhodovala nejen o vnitřní, ale nově také o vnější diferenciaci odsouzených. Zajistila by komplexní odborné posouzení odsouzeného, na základě kterého by provedla jeho zařazení do příslušného typu věznice a stanovila mu nejvhodnějšího programu zacházení.

I problematika zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody by si zasloužila nová koncepční řešení. Odsouzených schopných práce je ve vězeňských zařízeních dostatek. Hlavním problémem je však skutečnost, že nejvíce odsouzených se nachází ve věznicích typu s ostrahou (47,54 %, viz str. 40), pro které není mnoho pracovních nabídek. Je tomu tak proto, že zařazení do tohoto typu věznice odsouzeným neumožňuje vykonávat práci na nestřežených pracovištích a zajištění případného střežení je značně finančně nákladné. Ke zvýšení míry zaměstnanosti ve věznicích, která v současné době činí cca 60 % (viz str. 39), by mohla přispět také větší podpora ze strany státu tím, že by zadával věznicím častěji státní zakázky. Nejvyšší státní zástupce Zeman by se rád inspiroval zahraničím a zavedl novou povinnost při obměňování nábytku v prostorách justice. Ta by spočívala v povinné koupi nábytku vyráběného vězni, jak je tomu běžně v Rakousku.

Cílem mé práce bylo také posoudit, zda trest odnětí svobody skutečně plní výchovnou funkci trestu. Uvědomuji si, že odpovědět jednoznačně na tuto otázku je problematické, názory se často rozcházejí. Domnívám se však, že na otázku resocializace odsouzených ve výkonu TOS převažuje ve společnosti spíše názor skeptický. Tento závěr potvrzuje také statistika pachatelů opakovaně páchající trestnou činností a následně vykonávající trest odnětí svobody. Jedná se o 63 % míru recidivy v ČR (viz str. 35). Mám za to, že jde o číslo vysoké, které Českou republiku staví na přední pozici v žebříčku zemí EU. Pro případné porovnání uvádím Norsko, kde se míra recidivy pohybuje v rozmezí 40 - 45 %. V Chorvatsku je tato

míra recidivy ještě nižší, dosahuje výše cca 30 %.¹⁴⁸

V příloze č. 1 uvádím část výzkumu, kdy bylo položeno několik otázek výchovným pracovníkům Vězeňské služby ČR. Jedna otázka směřovala také k převýchově odsouzených vězňů a názoru těchto pracovníků na resocializaci ve vězeňských podmínkách. Výchovní pracovníci se domnívají, že k převýchově vězňů nedochází z důvodu neefektivnosti nápravné složky současného výkonu trestu odnětí svobody.

I přes odbornou snahu výchovných pracovníků o převýchovu pachatele jsou výsledky výchovného účinku trestu odnětí svobody minimální. Především proto, že náprava a převýchova dospělého člověka je velmi komplikovanou a individuální záležitostí. Kvalifikovaný pracovník má za úkol převychovat člověka, často značně narušeného, a to je velmi náročné. Navíc převýchova pachatele bez jeho dobrovolné vůle k nápravě je nemožná!

Mám za to, že pohled do statistiky recidivy a uvedené názory výchovných pracovníků potvrzují spíše závěr, že *hypotéza stanovená v úvodu práce ve znění: že trest odnětí svobody vykonávaný v českých věznicích je výchovný, potvrzena není.*

České vězeňství se v poslední době také potýká s problémem přeplněnosti vězeňských zařízení. Přeplněnost některých věznic dosahuje až 130 %. Částečné řešení tohoto problému mělo přinést využití modelu soukromých věznic. Plánovaná výstavba první soukromé věznice u nás měla poskytnout 585 nových vězeňských míst a zajistit pracovní místa pro 60 % odsouzených. V současné době je však projekt soukromé věznice zastaven a podle ministerstva spravedlnosti není jeho realizace ani hlavní prioritou v této oblasti.

Mám za to, že na problém přeplněnosti věznic reaguje novelou trestního zákoníku č. 330/2011 Sb., již také zákonodárce. A to tím, že zmírňuje zákonné podmínky pro výkon alternativních trestů a naopak zpřísňuje podmínky pro ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody. Zákonodárce se tímto postupem pravděpodobně snaží docílit častějšího ukládání alternativních trestů a snižovat tak počet odsouzených vykonávající trest odnětí svobody.

Cílem mé práce bylo dále také posoudit, zda je žádoucí nahrazovat trest odnětí svobody alternativními sankcemi. Zjistila jsem, že české soudy stále velmi často ukládají krátkodobé tresty odnětí svobody. Z celkového počtu uložených trestů odnětí svobody jsou krátkodobé tresty do 1 roku českou justicí ukládány v 34,55 % (viz str. 53). Tento jev staví Českou republiku na čtvrté místo zemí EU s nejvyšším počtem vězňů (viz údaje na str. 52). Je všeobecně známo, že ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody má negativní dopady na

---

¹⁴⁸ VALEŠ, F. *Konference „Mezi vězením a komunitou“*, 12-13. 6. 2008, Praha, s. 4. Dostupné na: <http://www.helcom.cz/download/KONFERENCE_zavery.pdf>.

pozitivní vazby odsouzeného, především jeho rodinné a pracovní vztahy, a také destruktivní účinky na osobnost odsouzeného.

Mnou stanovená hypotéza, že je žádoucí nahrazovat nepodmíněný trest odnětí svobody častějším ukládáním alternativních trestů, je po prozkoumání všech východisek potvrzena.

Je však potřeba uvést, že výkon alternativních trestů, především domácího vězení, by mohl být efektivnější. Podle mého názoru nechť soudců ukládat trest domácího vězení pramení především z neuskutečněního nákupu monitorovacího zařízení pro kontrolu odsouzených. A tak by bylo vhodné se v první řadě zaměřit na oblast efektivního výkonu alternativních sankcí.

Seznam literatury

Učebnice, komentáře, monografie, sborníky:

- JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 1216 s.
- JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 895 s.
- KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 272 s.
- KARABEC, Z. a spol. *Krátkodobé tresty odnětí svobody*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, 107 s.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, 834 s.
- MAREŠOVÁ, A. *Výzkum prvovězňených žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 209 s.
- MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 74 s.
- MIKULE, V., NOVOTNÝ, O. *Vězeňství a právo*, in: Veřejná správa a právo, Pocta Dušanu Hendrychovi k 70. narozeninám, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 1997.
- MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010, 336 s.
- ROZUM, J. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, 195 s.
- ROZUM, J. *Institut dohledu u podmíněného propuštění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 261 s.
- SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II.díl*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 62 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol: *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1303 s.
- ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, 416 s.

Odborné časopisy:

- BLANDA R., PRUNEROVÁ M., *Jaká bude budoucnost českého vězeňství? České vězeňství*, 2011, č. 1. s. 15-16.
- HALUZOVÁ, S, BLANDA, R. *Při práci utíká trest rychleji. České vězeňství*, 2009, č. 2, s. 13-19.
- HÜTTNEROVÁ, R. *Vývoj projektu PPP ve Vězeňské službě České republiky. České*

vězeňství, 2007, č. 2, s. 20-21.

- HÜTTNEROVÁ, R. Zaměstnávání vězňených osob v ČR. *České vězeňství*, 2007, č. 3, s. 10-11.
- JIŘIČKA, V. S kým zacházet – a jak? *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 12-16.
- KARABEC, Z., BLATNÍKOVÁ, Š. K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody. *Kriminalistika*, 2004, č. 3. Dostupné na:
<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2004/0403/karabec_info.html>.
- KURDÍKOVÁ, L. Program 3Z odhalil „mé černé já“. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 17-18.
- MIKULE, V., NOVOTNÝ, O. Vězeňství a právo. *Právní rozhledy*, 1998, č. 6. s. 295-296.
- PETRAS, M., BIEDERMANNOVÁ, E. Klasifikace odsouzených a jejich zařazování do programů. *České vězeňství*, 2006, č. 5, s. 13.
- POKORNÝ, P. Vězni pomáhají městu. *České vězeňství*, 2010, č. 2, s. 8-9.
- PRUNEROVÁ, M. Ředitelské návrhy na podmíněná propuštění mohou věznicím pomoci. *České vězeňství*, 2011, č. 4, s. 4.
- SUŠÁNKÁ, V. Koncepce britského vězeňství. *České vězeňství*, 2005, č. 1, s. 27.
- SUŠÁNKÁ, V. Soukromá věznice - lék na problémy vězeňství? *České vězeňství*, 2005, č. 5, s. 21.
- VANDUCHOVÁ, M. K otázce zařazování a přeřazování odsouzených v novém zákoně o výkonu trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 1999, č. 11. s. 21-23.
- VENCL, M., ŠPINKOVÁ, P. Parole v praxi. *České vězeňství*, 2006, č. 6, s. 23.
- Vězeňská služba ČR. Co zmůžou programy zacházení. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 12-16.
- Vězeňská služba ČR. Programy zacházení v českých věznicích a vazebních věznicích. *České vězeňství*, 2011, č. 2, s. 18-19.
- Zpráva o vývoji a stavu pohledávek ve Vězeňské službě ČR k 31. 12. 2005. Dluhy bývalých vězňů za pobyt ve věznicích neklesají. *České vězeňství*, 2006, č. 3, s. 44-45.

Internetové zdroje:

- HRUBÁ P., KÁLAL J. *Projekt výstavby věznice v Rapoticích jde k ledu, vláda souhlasila s jeho zastavením* [online]. mediafax.cz. 2. 6. 2011. Dostupné na:
<<http://www.mediafax.cz/domaci/3230757-Projekt-vystavby-veznice-v-Rapoticich-jde-k-ledu-vlada-souhlasila-s-jeho-zastavenim>>.
- HYMPL, J. *Soudce: Nedostatek míst ve věznicích nás nesmí zajímat.* [online]. tyden.cz, 14. 5. 2011. Dostupné na: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/soudce-nedostatek-mist-ve-veznicich-nas-nesmi-zajimat_201574.html>.

- JUŘÍČEK P. *EKONOM: Proč firmy nestaví soukromé věznice. Je to drahé.* [online].ihned.cz. 12. 2. 2012. Dostupné na: <<http://byznys.ihned.cz/zpravodajstvi-cesko/c1-54684070-proc-se-firmy-nehrnou-do-vezeni>>.
- KOUKAL, J. *Povinnost vězňů pracovat je součástí návrhů novely zákona.* [online].novinky.cz. 18. 2. 2012. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/259477-povinnost-veznu-pracovat-je-soucasti-navrhu-novely-zakona.html>>.
- KÝR, A. *Vývoj zacházení s odsouzenými - koncepce do roku 2015* [online]. vs-cr.cz, 6. 1. 2010. Dostupné na: <<http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/informacni-servis-1616/historie-645/vyvoj-zachazeni-s-odsouzenymi-koncepce-do-roku-2015-5792>>.
- Magistrát města Plzeň. *Parole-dohled nad podmíněně propuštěnými.* [online].bezpecnemesto.eu. Dostupné na: <<http://www.bezpecnemesto.eu/prevence-kriminality/probacni-a-mediacni-sluzba/odborne-cinnosti/odborne-cinnosti.aspx>>.
- NAVRÁTILOVÁ, J. *Soukromé věznice ano či ne?* [online]. pravnickeforum.cz. 30. 6. 2006. Dostupné na: <<http://www.pravnickeforum.cz/dokument/nahled-dokumentu/doc-d9690v12564p1-soukrome-veznice-ano-ci-ne/>>.
- Obor bezpečnostní politiky. *Statistiky kriminality-dokumenty 2010.* [online].mv-cr.cz, 14. 7. 2011. Dostupné na: <<http://www.mv-cr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>>.
- OREL, I. *Česko je čtvrtou zemí v EU s nejvyšším počtem vězňů na obyvatele.* [online]. mediafax.cz, 16. 2. 2012. Dostupné na: <<http://www.mediafax.cz/krimi/4009490-Cesko-je-ctvrtou-zemi-v-EU-s-nejvyssim-poctem-veznu-na-obyvatele>>.
- SEDLÁČKOVÁ, V. *Alternativní tresty neochrání společnost před zločinci, varuje soudce.* [online]. rozhlas.cz, 19. 1. 2012. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/1006154>.
- VALEŠ, F. *Konference „Mezi vězením a komunitou“*, 12-13. 6. 2008, Praha, s. 8. Dostupné na: <http://www.helcom.cz/download/KONFERENCE_zavery.pdf>.
- Vězeňská služba ČR. *Výkon trestu odnětí svobody.* [online]. vs-cr.cz, 6. 1. 2010. Dostupné na: <<http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/vykon-vezenstvi-652/vykon-trestu-odneti-svobody-5746>>.
- Vězeňská služba ČR. *Odsouzení upravují okolí věznic.* [online]. vs-cr.cz, 12. 9. 2011. Dostupné na: <<http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/informacni-servis-1588/zamestnavani-odsouzenych-761/>>.
- Vězeňská služba ČR. *Stav využití ubytovacích kapacit ve věznicích Vězeňské služby ČR.* [online].vs-cr.cz., 29. 2. 2012. Dostupné na: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/M%C4%9Bs%C3%AD%C4%8Dn%C3%AD%20statistick%C3%A9%20hl%C3%A>.

[1%C5%A1en%C3%AD%20/2012/MSH02-2012.pdf](#)>.

- Vězeňská služba ČR. Pracovní terapie ve věznici- vhodná forma reedukačního procesu.[online].vscr.cz. 2. 4. 2010. Dostupné na: <<http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/informacni-servis-1588/zamestnavani-odsouzenych-761/pracovni-terapie-ve-veznici-vhodna-forma-reedukacniho-procesu>>.
- Vězeňská služba ČR. Statistika, měsíční statistické hlášení – únor 2012. Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2011, str. 85. Dostupné na: <www.vscr.cz>.
- Vězeňská služba ČR. Rychlá fakta. Dostupné na: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>>.
- ZEMAN: Vězni by mohli vyrábět nábytek do justičních kanceláří. [online].tyden.cz. 27. 3. 2012. Dostupné na: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zeman-vezni-by-mohli-vyrabet-nabytek-do-justicnich-kancelari_229452.html>.

Právní předpisy:

- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- vyhláška MS ČR č. 345/1999 Sb., řád výkonu trestu odnětí svobody
- zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
vše ve znění pozdějších předpisů

Anotace

Diplomová práce přibližuje trest odnětí svobody z pohledu jeho významu, pozitivních a negativních účinků a jeho místa v systému trestů. Zaměřuje se na právní úpravu ukládání tohoto druhu trestu, kdy popisnou a srovnávací metodou komparuje současnou právní úpravu s právní úpravou účinnou do 31. 12. 2009. Převážná část práce je věnována výkonu trestu odnětí svobody, a to z hlediska právní úpravy a realizace výkonu tohoto druhu trestu. Mimo jiné jsou zde řešeny otázky zařazování a přeřazování odsouzených ve výkonu trestu, zaměstnávání odsouzených, výchovné programy zacházení a problematika soukromých věznic. Je zde nastíněna také otázka podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Práce obsahuje také kapitolu o možnosti náhrady trestu odnětí svobody alternativními sankcemi a přístupu české justice k těmto alternativám.

Klíčová slova

Nepodmíněný trest odnětí svobody, mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody, mimořádné snížení trestu odnětí svobody, vnější a vnitřní diferenciací výkonu, zařazování a přeřazování odsouzených, klasifikace odsouzených, metoda hodnocení rizik a potřeb, výchovné programy zacházení, zaměstnávání odsouzených, soukromé věznice, parole, alternativní tresty.

Abstract

This thesis approaches the sentence in terms of its importance, the positive and negative effects and its place in the system of records. It focuses on the legislation on this type of punishment, the descriptive and comparative method compares the current legislation with the legislation effective until 31.12.2009. Most of the work is devoted to imprisonment, and in terms of legislation and implementation of performance of this type of punishment. Among other issues are dealt with appointment and redeployment of convicts in prison, convicted of employment, educational and treatment programs, private prisons. It describes also the issue of conditional release from prison. The work also contains a chapter about the possibility of compensation for imprisonment and alternative sanctions Czech justice approach to these alternatives.

Keywords

Unconditional sentence of imprisonment, an extraordinary increase in imprisonment, extraordinary sentence reduction, external and internal differentiation of performance, classifying convicts and reversing, the classification of prisoners, the method of risk and needs assessment, educational treatment programs, employment of prisoners, private prisons, parole, alternative sentences.

Přílohy

Příloha č. 1

Otázky položené sedmi výchovným pracovníkům Vězeňské služby ČR.¹⁴⁹

1) Jaký vztah mají odsouzení k jejich vině a trestu?

Přibližně polovina odsouzených žen považuje svoje odsouzení za justiční omyl. Většině odsouzeným ženám se zdá trest, který jim byl uložen, nepřiměřeně přísný a nespravedlivý. Také výrazná většina mužů je přesvědčena, že jsou odsouzeni za něco, co nespáchali. Spíše jen jednotlivci, a to ti, kteří byli odsouzeni ke kratším trestům, nahlíží racionálně na svůj případ. Značná část odsouzených mužů trest odnětí svobody odmítá, pokud ho akceptují tak jen jako nutné zlo a jeho délku hodnotí jako nepřiměřenou. Experti jsou přesvědčeni, že převážná většina mezi vězni vůbec nepřipouští, že by je měl uložený trest odstrašit od další zločinnosti.

2) Jaké názory mají odsouzení na vlastní budoucnost?

„Už se sem nevrátím, nikdy se nevrátím.“ To tvrdí i ty ženy, které jsou ve výkonu TOS opakovaně. Také názory odsouzených mužů jsou převážně optimistické a předvídají jejich nesehání po opuštění vězeňského zařízení.

Jak víme realita je však často jiná. Viz tabulka recidivy pachatelů na str. 35.

3) Odchází odsouzení po ukončení výkonu trestu odnětí svobody stejní, lepší, horší než při nástupu výkonu TOS?

Odpověď na tuto otázku je poměrně složitá, protože záleží na mnoha okolnostech. Kromě délky uloženého trestu i na zkušenostech vězeňského pracovníka, který má tuto věc posuzovat. Dotazované pracovnice se převážně shodly na tom, že odsouzené ženy odcházejí stejné, jako když přišly, případně samy věří, že odcházejí lepší. U většiny žen je první odsouzení mimořádným životním zážitkem, které když už nic jiného přináší bohaté životní zkušenosti, jejich postoje k vině, trestu, průběhu výkonu TOS a po opuštění věznice ovlivňuje

---

¹⁴⁹ Zdroj Příloha č. 1: MAREŠOVÁ, A. *Výzkum prvovězných žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 176 - 183.

jejich další budoucnost. U vězňů je situace jiná. Ti vlivem prizonizace odcházejí často jako horší lidé. Negativní vliv na odsouzené muže má nedostatek práce, zvýšená deprivace osobnosti, sklony k parazitnímu způsobu života, nesamostatnosti. Ke zlepšení vězňů nedochází z důvodu neefektivnosti nápravné složky současného výkonu TOS.

Příloha č. 2

Výzkum aktivit ve výkonu trestu ženské věznice - Světlá nad Sázavou a Řepy.¹⁵⁰

Výzkum probíhal v období od prosince r. 2005 do března r. 2006 v největší ženské věznici v ČR ve Světlé nad Sázavou, kde bylo dotázáno 113 odsouzených žen. Jde o věznici, ve které se nachází typ dozoru, ostrahy a zvýšené ostrahy. Věznice v Řepích je věznicí typu s dohledem a dozorem. Zde se výzkumu účastnilo celkem 43 žen.

Téměř všechny ženy z Řep byly pracovně zařazeny. Práci vykonávají v léčebně dlouhodobě nemocných. Ve Světlé nad Sázavou pracovalo 54 žen (48 % vzorku). Mezi dotazovanými respondentkami bylo 7 žen z oddělení matek s dětmi, které nejsou pracovně zařazovány, 3 invalidní důchodkyně, 2 důchodkyně a 5 studujících. Bez dalšího upřesnění nebylo pracovně zařazeno 29 žen (26 %). Nejčastěji zde odsouzené ženy pracují jako dělnice. Jejich pracovní náplní je balení čokoládových bonbonů. Některé odsouzené pracují jako kuchařky a pomocné síly v kuchyni věznice, údržbě atd.

Většina odsouzených žen se aktivně účastní programů zacházení.

	Řepy		Světlá nad Sázavou	
účast na programech zacházení	počet	%	počet	%
účastní se aktivně	32	74,00%	81	72,00%
účastní se, ale je pasivní	9	21,00%	32	28,00%
neúčastní se	2	5,00%	0	0,00%
celkem	43	100,00%	113	100,00%

¹⁵⁰ Zdroj Příloha č. 2: MAREŠOVÁ, A. *Výzkum prvovězňů žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 154.